

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויצא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויצא

- א אם יהיה אלוקים עמדי - לומר 'אם ירצה השם' על כל דבר
- ג עניי ויגיע כפי - לדעת כי אין הפרנסה תוצאות מעשיו
- ג צורת אל"ף - לראות בכל דבר כי מאלופו של הוא בא
- ז לית אני מוכר סברי מן כריי - לא יאבד במחוננו אף מתוך החשיכה
- ח כי רוצה ה' בעמו - חפץ ה' שיהיו עינינו נשואות אליו
- י ועיני לאה רבות - בוח התפילה לבקוע רקיעים
- יג והאבן גדולה - התעצמות כנגד היצר המונע אותנו מלהתפלל
- יד עולים ויורדים 'בו' - כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים באדם
- יד ויגל את האבן - על האדם לנסות את בוחו בעבודת ה' ובמלחמת היצר
- טו מה נורא המקום הזה - קיום המצוות ביראת ה' מבלי לחפש מדרגות
- טז אלוקים יבקש נרדף - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף
- יח ואהבת לרעך כמוך - השכר על גמילות חסד
- יט דברי חכמים בנחת - ידבר לבני ביתו בלשון פיוס וריצוי
- כ יומא דהילולא - לקראת הילולא קדישא של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע
- כא זכותו יגן עלינו-ההשתטחות על הציון
- כד סעדני ואושעה- סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו
- כו אוהב את חבריו - אהבת ישראל במשנת הבת עין
- כז השפל עצמך וינשאך המקום-שפע רב הבא על ידי הענווה
- כט ויגבה ליבו בדרכי ה'- יחשיב עצמו זאת עבודתו

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת ויצא

אם יהיה אלוקים עמדי - לומר 'אם ירצה השם' על כל דבר בפרשתן (כה ח), 'וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי', ונתקשו מפרשי התורה בכוונת ובמשמעות תיבת 'לאמר' - למי יאמר. וביאר הרד"ק מקאסוב זי"ע (מובא באמרי ברוך פר' דברים ד"ה ואת יהושע, וכן פירש במשכנות יעקב, לרבי יעקב בן נעים יו"ל בשנת תפ"א), שלעת כזאת אשר הוא יוצא מבית אביו לבית לבן הרמאי, חשש יעקב מה יעלה בגורלו בבית רשעים וכופרים בה', או הבין שרק בדרך אחת תנצל נפשו, והיא, אם בכל עת יהיה שם שמים שגור בפיו, לאמר תמיד אם ירצה השם, בעזר השם, מתוך ידיעה ברורה^א שמבלעדי גזירת שמים לא ירים איש את ידו ואת רגלו,

א. ביאור נפלא בפסוק בפרשתן (לא כט) 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלוקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך...' מבאר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל (שאל אביך ויגדך ח"א) על פי מה שסיפר האלטער (הסבא) מנובהרדוק זצוק"ל (על עצמו) מעשה בבחור ישיבה שהוצרך לחזור לביתו בדחיפות מחמת כיבוד הורים, אלא שלדאבון לב לא היה לו כסף להוצאות הנסיעה... מה עשה הבחור, התחזק באמונה ובביטחון שבוודאי אותו בורא הדואג לכל מחסורו ידאג לו גם להוצאות הדרך, והבין שמחובת ההשתדלות עליו לעשות ככל אשר יש לאל ידו עשות, והחל ללכת ברגליו עד תחנת הרכבת הרחוקה מתוך בטחון מוחלט בה' שיזמין לו הוצאות הדרך (שהרי הליכה זו איננה כרוכה בהוצאת ממון, אלא בדרך מייגעת במשך כמה ימים). ויהי בהגיעו לתחנת הרכבת - כמה שעות לפני זמן יציאת הרכבת (שיצאה משם פעם בשבוע) התיישב על אחד הספסלים דשם ושקע ב'גמרא' אשר בידו משל יושב בבית המדרש - שהרי את שלו כבר עשה בהליכתו עד לתחנת הרכבת, כעבור זמן מה ניגש אליו יהודי ששמח לפגוש יהודי נוסף בין גויי הארצות, והציע לו לעלות עמו יחדיו מעתה על הרכבת וכך יוכלו לתפוס מקום בקרן זווית - מתוך היבדלות מהגויים הרבים הנוסעים ברכבת, גם יהא בידם לנצל את ימי הנסיעה הארוכים להשתעשע יחד בדברי תורה. ענה לו הבחור שאכן, עז חפצו לעלות על הרכבת, אלא שהוא עדיין לא קנה כרטיס. אמר לו האיש, נו, לך נא בזריזות וקנה כרטיס, ענה לו הבחור שיש לו בעיה קטנה... שאין לו כסף לקניית הכרטיס. תמה האיש עד מאד, אם כן, מדוע באת עד הנה, מדוע שירכת רגלך שלוש ימים אם אין בידך מעות, מהיכן חשבת שתשיג ידך כרטיס העולה הון רב. ענהו הבחור בתמימות, בטוח אני באבי שבשמיים, שימציא בידי דרך עד לביתי, את ה'השתדלות' עשיתי - כי באתי עד הנה ברגלי, וה' הטוב שהוא 'בעל היכולת' יגמור בעדי במה שאין ביכולתי... לגלג עליו אותו אדם - מה ביטחון, איזה ביטחון, אם אין בידך די מעות לקנות כרטיס היה לך להשאר בישיבה ולא לעשות שטויות כאלו - ללכת רגלי ג' ימים, כי לרכבת מגיעים עם מעות לקנות כרטיס, לא עם ביטחון. כי עם ביטחון א"א לקנות כרטיס, נפרד ממנו האיש מתוך זלזול ולגלוג, קנה כרטיס ועלה לרכבת.

כעבור כמה שעות וזמן הנסיעה מתקרב ובא, כל ההמון כבר עלו על הרכבת, והבחור עדיין יושב ובוטח בה'... הקטר (נהג) התחיל כבר לצפצף ולקרוא בצפצוף ראשון המבשר שבעוד חמש דקות הוא מפליג לדרכו, והבחור עדיין יושב רגוע שלם בבטחונו, והנה נשמע הצפצוף השני המבשר שבעוד שתי דקות הרכבת נוסעת מהמקום... לפתע הגיע יהודי שרץ במהירות שלא לאחר את הרכבת ברגע האחרון, ובעברו בסמוך אל הבחור, שאל אותו מדוע אינך עולה, אם מחמת חסרון המעות, אני אשלם עבורך, עלה גם אתה בזריזות על הרכבת, והוציא מכיסו מעות וקנה בהם שני כרטיסים, ומיד עלו שניהם על הרכבת, כעלותם נשמע הצפצוף השלישי והרכבת הפליגה לדרכה. הבחור הודה מקרב לבו לנדיב הגדול והדגול, תוך כדי שבח ושירה לאדון הכל אשר הראה בחוש את רוב רחמיו וחסדיו המגולים באופן נפלא.

כשנכנסו לחפש מקום ישיבה ברכבת המלאה בנוסעים מצא את היהודי הנ"ל שתמה לראותו ברכבת, סיפר לו הבחור את נפלאות ה' וחסדיו כי 'אשרי אדם בוטח בו', כאשר ממש ברגע האחרון הגיע יהודי ששילם עבורו, עתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים, והוא עוזר מושיע ומגן לכל החוסים בו, כנאמר במדרש כל הבוטח בשמי - אני מצילו (מדרש שוח"ט תהלים לא). ענה לו אותו טיפש - שוטה שבעולם... האיך אתה אומר שזה בזכות הביטחון בה', הרי בעצמך אמרת שממש ברגע האחרון הגיע אותו יהודי ששילם עבורך, ובכן הגע בעצמך אם הוא היה מאחר ברגע אחד, הרי היית נשאר בתחנת הרכבת בודד ועצוב בלי יכולת להגיע לביתך, אם כן כיצד תאמר 'ביטחון', כיצד

באר הפרשה - ויצא

ומן השמים יקבעו עבורו היכן ובמה יראה ברכה במעשי כי אף לרמאי כמותו אי אפשר לעולל דבר אם לא ידיו, ואז אין לו לחשוש מלכת לביתו של לבן הרמאי, שכבר הכריזו כך בשמים ממעל^ב.

לקחת סיכון כזה בשעה שאיחור קטן של אותו יהודי היה משאירך לפני שוקת שבורה... הרי פשיטא, שמיותר בכלל להפריך את טענתו האווילית הנסתרת מאליה של אותו שוטה גאה...

כיו"ב, מצינו גבי לבן, הנהגתו כאותו שוטה גאה, בבואו ליעקב ואומר לו ברוממות רוחו – האמת, כי יש לאל ידי לעשות עמכם רע – דע לך יעקב, יש בידי כח ויכולת לרצחך נפש אותך ואת כל משפחתך בזה הרגע ללא שתוכלו כלל להתנגד. אבל יש לי בעיה 'קטנה' ומציקה 'ואלוקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע', בדיוק אתמול בלילה התגלה אלי האלוקים בחלום הלילה והזהירני שלא לעשות לך כל רע. איי... איי... מעולם לא היה לי כזה חזיון אלוקי, ובדיוק אתמול זה קרה, דע לך יעקב, אם הרבש"ע היה מגיע אלי היום בלילה, אם הוא היה מאחר בלילה אחד, כבר לא היית בין החיים. הוא הגיע ממש בשניה האחרונה (ברגע האפס)... זהו לבן שביקש לעקור את הכל, גם לאחר גילוי אלוקי בחזיון לילה המעמידו על מקומו ומונע ממנו הריגת בני משפחתו הקרובים, לא זו מ'כחי ועוצם ידי', ובשטותו כי רבה מתגאה כאילו עוד יש לאל ידו לעשות משהו נגד רצון ה'.

ב. ומביא שם מעשה באחד מחסידי הרה"ק ה'תורת חיים' מקאסוב זי"ע שקיבל ממנו ברכת פרידה לקראת יציאתו לדרך ביום ה' פרשת ויצא, ואמר החסיד כי במשך מסעו יש בדעתו לשבות בפרשת וישלח ב'זאבלטוב', אמר לו הרבי בלשון שאלה 'וכי נראה לך שתשובות בזאבלטוב בשבת וישלח'... החסיד לא הבין למה רומזים דברי רבו. למעשה, התעכב החסיד בדרך, ולא עלתה בידו להגיע לזאבלטוב לקראת שבת וישלח, אלא שב לשבות שבתו בקאסוב. בהגיעו לשם שאל את רבו, אם ידע הרבי שלא יסתייע בידי להגיע לזאבלטוב מדוע לא עצרני מלצאת לדרכי, אמר לו הרבי, לא נביא אנכי ולא בן נביא, אלא דבפרשת ויצא כתיב 'וידר יעקב נדר לאמר', ומהו 'לאמר', אלא שיעקב נדר לאמר בכל ענין 'אם ירצה השם', ומכיוון שלא אמרת אם ירצה השם אהיה בזאבלטוב הבנתי שמן השמים יעכבוך.

וז"ל 'אוצר המדרשים', מעשה באדם עשיר שהיה נדיב לב ובעל צדקה, אך לבו לא היה שלם באמונה ובהשגחה פרטית, בלבבו סבר תמיד כי את כל עושרו רכש בכוחו ובעוצם ידו, פעם יצא ליום השוק על מנת לקנות שוורים, בדרך פגע בו אליהו הנביא שנראה כסוחר, שאלו אליהו, להיכן אתה הולך, אמר לו, לשוק אני הולך לקנות שוורים, אמר לו אליהו, אמור 'אם ירצה השם', או אם יגזור ה' יתברך, השיב לו הסוחר, הרי המעות בכיסי והדבר תלוי אך ורק ברצוני, השיבו אליהו, אם כך אתה אומר לא תצליח.

ואכן, כאשר המשיך הסוחר בדרכו נפל כיס המעות מאמתחתו בלא שהרגיש בכך, ראה אליהו את הכיס, והניחו על סלע בלב יער במקום שאין בני אדם עוברים שם. הסוחר הגיע לשוק, ולאחר יגיעה רבה מצא שוורים מובחרים, וכאשר רצה לשלם עבורם הבחין שהמעות אבדו לו, וחזר לביתו בפחי נפש, אחרי זמן מה נטל שוב מעות, ויצא מביתו אל השוק לקנות שוורים, הפעם בא אליו אליהו בדמות זקן וחזר על שאלתו ככפעם הקודמת.

כשראה שעדיין אינו אומר מה שלמדו, אמר לו שנית, אמור אם ירצה ה' או אם יגזור ה', כיון שהסוחר לא שעה לדבריו גם בפעם הזאת הפיל עליו אליהו תרדמה, כשנרדם נטל ממנו את כיס המעות והניחו אצל הכיס הראשון במעבה היער, כאשר הקיץ הסוחר משנתו וראה שהכסף נגנב ממנו שב לביתו בצער רב, בהתבוננו בשני המקרים שקרו לו הגיע למסקנה כי בודאי יד ה' בדבר, והעונש הגיע לו מאחר שלא שמע לאליהו שלימד אותו להאמין בהשגחת הבורא יתברך, מיד קיבל על עצמו שמאותו יום ואילך יאמר אם ירצה השם על כל דבר שירצה לעשות.

כאשר יצא בפעם השלישית אל השוק נגלה אליו אליהו הנביא בדמות נער עני המבקש עבודה שאלו אליהו להיכן אתה הולך, אמר לו הנני הולך לשוק לקנות שוורים אם ירצה השם, בירכו אליהו בברכת הצלחה, וביקשו שאם יזדקק לעזרה בהנהגת השוורים יקרא לו, אמר לו הסוחר אם אך יעזור לי ה' יתברך שאקנה שוורים אשכור אותך לעזור לי. הצליח הסוחר בדרכו ומצא שוורים מובחרים בזול, ושכר את הנער להנהיגם, בדרכם הביתה ברחו לפתע השוורים לתוך היער, רדף הסוחר אחריהם עד שלפתע נעצרו ליד סלע ועליו מצא מונחים שני הכיסים שאבדו לו, שמח הסוחר והודה לה', והמשיך בדרכו עם הנער והשוורים, וכאשר הגיע לביתו נעלם לפתע הנער אז הבין הסוחר כי יד ההשגחה העליונה היתה בכל אשר אירע לו (הובא גם בקיצור בחזרי בטן להגה"ק החיד"א זי"ע).

ועבירה גוררת עבירה שמבקש לחמו בתחבולות וערמימות, בהיתר ושלא בהיתר.

ומביא מה שפירש מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע בלשון המשנה (אבות פ"ג מט"ז) 'מצודה פרוסה על כל החיים', כי 'פרוסה' רומז ללחם ולפרנסה וכמו שמצינו (ברכות לז:) 'בכדי אכילת פרס', והזהירונו חכמים כי מצודת היצר היא על ידי פרוסה - פרנסה, ואין לך מי שנמלט ממצודה זו אלא היא על כל החיים, שכל בני אנוש מתנסים בנסיון זה של רדיפת הפרנסה, ועלינו להישמר ביותר לבל נילכד במצודתו של היצר, אלא נתחזק באמונה הפשוטה שאין ההשתדלות מועילה מאומה אלא גזירת מלך היא.

וכן כתב השל"ה הק' (בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר יב) וז"ל. 'על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו' (במדבר ט יח). ואחר כך כתיב (שם כ) 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו'. יש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'. למשל, בלכתו בדרך יאמר, 'הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשבא למקום החניה או יחזור ויתן שבת, ויאמר 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולתיו. עכ"ל.

עניי ויגיע כפי - לדעת כי אין הפרנסה תוצאות מעשיו

צורת אל"ף - לראות בכל דבר כי מאלופו של הוא בא בפרשתו בכתוב (כח י) 'ויצא יעקב', רמז בה הגה"ק ה'מגלה עמוקות' זי"ע (מוכא בשמו), כי תיבת 'ויצא' היא 'ראשי תיבות' של 'זירא יעקב צורת אל"ף, והיינו שבכל תהפוכות חיינו לא ראה לנוכח עינינו לא צרות ולא ייסורים, לא עשו ולא לבן, לא דינה ולא

בתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (במדבר ד"ה וידבר) כי זהירות יתירה נדרשת מן האדם הנזקק לצאת לפרנסתו, שבה פורס היצר מצודתו להפיל את האדם ברשתו, שנדמה לו שככל שיתאמץ יותר בעבודת כפיו ככה יעלו רווחיו ותגדל הצלחתו, עד שסבור שכוחו ועוצם ידו יעשו לו את כל החיל, ועי"ז נופל מדרגה לדרגה

ובספר 'שופריה דיוסף' (להרב רבי יוסף אדהאן, חי לפני כ-250 שנה, עמ' תלז) הביא מעשה בשני שכנים שהיו יוצאים השדה בעת הקציר לשמור על החיטים משעת קצירתם מגשם וכדו', השכן הראשון ניגש למרן רבי יעקב בירדוגו זי"ע (זקנו של המחבר הנ"ל) ואמר לו, אדוני הרב, אם ירצה השם הנני יוצא לשדה כבכל שנה בעת הקציר, ברכני שאצליח בדרכי, בירכו הרב ופטרו לשלום. לאחריו נכנס השכן השני ואמר אני יוצא השדה לשמירת החיטים, סירב הרב מלברכו... חזר הלה לביתו ולא אבה לצאת השדה, אחר שלא קיבל את ברכת הרב, אלא שבני משפחתו דחקו בו, על כן יצא לשדה, כשחזרו השנים מן השדה שמרו כהרגלם על החיטה שלא תחמיץ, והנה, כל מי שקנה מהשני לא הצליח - לאחד ירד הגשם עליהם בעודם חיטים, ולמשנהו אחר אפיית המצות... קרא לו הרב והכריחו לגלות מה עשה, והודה שבאמת בעוד החיטה בביתו ירד עליהם גשם, אלא שהוא ייבש אותם ומכרם כלא היה, חייב אותו הרב להשיב לקונים את כספם... כראות המוכר כי כך עלתה בידו, שטח את תמיהתו לפני הרב, הן על מה שלא בירכו לשלום בצאתו לדרך, והן על מה שאירע לו עתה כך. ענה לו הרב, השכן פנה אלי מתחילה בשם השם - אם ירצה השם, לכן ברכתיו, אבל אתה לא פנית לעזרת ה', שהוא מקור הברכות, לכן אירע אותך כל זאת...

סיפר הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל ששמע מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי בשנת תרפ"ה כשהכין ה'חפץ חיים' את עצמו לעלות לארה"ק, נשא מדברותיו אל קהל הקודש בראדין, ונפרד מהקהל לקראת נסיעתו לארה"ק. אחרי שסיים את דרשתו ניגש אליו אחד מהבעלי בתים ושאלו בתמימות, מדוע כשדיבר רבינו על הנסיעה לא אמר 'אם ירצה השם'. ולבסוף, והנה פלא, מיד במוצאי שבי"ק נחלתה פתאום הרבנית של החפץ חיים וכל הנסיעה התבטלה. (והוסיף ר' יחזקאל, כי מן הסתם תביעה כזאת היא דווקא מאדם גדול כהחפץ חיים... אבל יש בו גם לימוד לדידן).

ג. גם כשעושה השתדלות ישים ליבו כי אין מעשה זה סיבה לפרנסתו ולהצלחתו, אלא ידע נאמנה שעושה זאת רק מפני שכן היא גזירת מלך, ובד בבד יסמיך תפילה למעשה שישגי מבוקשו. וכמו שביאר הספורנו (ל טז) עניין הדודאים, וז"ל, הודיע שבהיות כוונת האמהות רצוייה לפני הקל ית' בהשתדלותן בהכנסת הצרות וענין הדודאים נשמעה תפלתן על זה, כי ראוי לצדיק שיעשה השתדלות הטבעי האפשר אצלו להשיג חפצו ועם זה יתפלל שישגי התכלית.

באר הפרשה - ויצא

יוסף, כי אם צורת אלף - אלופ"ו של עולם, ובכל אשר אשר הלך. וכשיאמין שאין בכוח אחרים להרע לו, קרהו ידע שאין עוד מלכדו אפס זולתו והכל לטובתו אשריו ואשרי חלקן אף בעולם הזה, כי גם כשפלוני הגמורה והשלימה, ועל כן היה ה' עמו לשמרו בכל יגרום לו רעה יודע הוא כי לא נעשית לו הרעה ב'ידי'

ד. וכך פירש הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע את לשון הכתוב (תהלים קיח ז) 'ה' לי - בעוזרי. ואני - אראה בשונאי', כלומר את ההרגשה שה' לי בכל צעד ושעל מימי חיי הנני מברך לכל מכירי קרובי ועוזרי שירגישו כן, והטעם, שהרי הבוטח בה' חסד יסובבנו, ונמצא שכל קרובי ועוזרי יתברכו בברכה גדולה זו - חסד יסובבנו. אבל ואני - לחיות בהרגשת 'אני' עשיתי ואני עושה וכו', זה ארצה לראות בשונאי - שהם יסמכו על רוב טובה שלהם, וממילא ינחלו מפלה גדולה (הובא בספר כנסת דוד ערך אמונה וענוה).

יש שהמשילו, שבאם יבוא שליח הבי דואר וימסור לאדם סכום כסף גדול, וכי ישבח את השליח, הרי לא השליח הטיב לו אלא המשלח, וכן לאידך, אם יביא לו השליח מכתב שבו נכתב ונחתם בשם השלטון שעומדים לאסרו לבית האסורים, וודאי שלא ישפוך חמתו על השליח, כי לא לו הַרְשַׁע כי אם ל'שר בית הסוהר'. ומכאן לנמשל, אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כמלא נימא (יומא לח:), ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שכל רווח או הפסד, שמחה או צער וכו' הבאין על האדם הכל ממעל בא לו, ומדוע יתלונן ויתרעם על פלוני ועל אלמוני שכך וכך עשה לו, ולא יבין שכל הבאות עליו מהבורא עצמו המה.

כעין זה מצינו להרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש בפרשתן ד"ה ע"ל), 'שמעתי בילדותי שהרוצה להיזהר מלידת עין רעה בתינוק יסתכל למעלה, ולדעתי אמר זאת איזה צדיק בחכמתו, כי היזק ה'עין הרע' יבוא כאשר מתמיה האדם על איזה דבר נאה או גדולה בחבירו, בממון בבנים או בגבורה, שבתמיהתו זו, הוא עוקרו משורשו - הבורא יתב"ש ולכן ניזוק מעין הרע, אבל הדבוק בשורש (בבורא יתב"ש) אינו מתמיה על ההצלחה, כי מה יש לתמוה על 'גדלותו של הבורא', ובזה שנושא עיניו למרום, מחבר הוא את הדבר לשורשו ושוב אין מזיק לו כלום.

ה. וכמאמר מרן הבעש"ט זי"ע על הכתוב (תהילים צב י) 'כי הנה אויביך ה', כי הנה אויביך יאבדו', כאשר יכיר האדם שכל אויביו ומציריו באים לו מה', והוא המסתתר תחת כל ההפיכה, אזי כי הנה אויביך יאבדו, יתבטלו כל צרותיו. וזה גם הרמז במה דכתיב ב'שירת הים' (שמות טו ט) 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק' שכל תיבות אלו מתחילים באות א', שהכח לעמוד כנגד רדיפות קשות כאלו בעת אשר 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק' הם רק על ידי חיזוק האמונה לראות תמיד את אלופו של עולם, ולהתחזק גם בשעת הסתר כי אתה הוא 'קל מסתתר'.

הרה"ק רבי ברוך ממעזיבו זי"ע היה מבאר בדרך זה מה דאיתא בזוה"ק 'רזא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברזא דאחד', כי הנה 'אונקלוס' תירגם בכל מקום תיבת 'שבת' - שבתא', כי השבת הוא מעיין האמונה בבריאת העולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום זה ניתן לראות היטב את אלופו של עולם, וסוד השבת שמתאחדת ברזא דאחד יחיד ומיוחד.

אמנם בעשו כתיב (להלן לב ז) 'וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו', שעשו תמיד התהלך עם האות ת' (כמניין ארבע מאות) שהיא האות הרחוקה בתכלית מהאות א', כי עשו היה ממש להיפך מיעקב, שאם יעקב ראה גם במצבים הקשים ובזמני החשכות את צורת א' ואלופו של עולם אזי עשו תמיד התהלך בכפירה בהנהגת ה' ובמציאותו, ולא היה לנגד עיניו אלא האות ת', כלומר ההיפך הגמור מהאמונה.

והנה מצינו ברבי עקיבא ש'היה דורש כל אתין שבתורה' (עי' פסחים כב:) - שהיה דורש כל מקום שנאמר בו 'את' שבא לרבות עוד מלבד המפורש שם בקרא, והרמז בזה שרבי עקיבא היה שוה אצלו אותיות א' ות', שגם בעת ההסתר הגדול ביותר כשהחושך יכסה ארץ ומנוגד בתכלית לאלופו של עולם עדיין החזיק באמונה שלימה לדעת כי שם הוא האלוקים, וגם הת' אינה אלא אלופו של עולם. ומשום כך דווקא רבי עקיבא הוא שהיה רגיל לומר 'כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד' וכך הורה לדורות, וכדאיתא בגמ' (ברכות ס:) 'תנא משמיה דר' עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד, כי זו היתה עבודתו הקדושה של ר"ע לדרוש כל 'את' שבתורה, ולהשריש האמונה דווקא בזמנים הקשים לדעת כי הכול הוא מאלופו של עולם.

סיפר הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, בעיר בריסק היה אברך שקנה הרבה יערות הסמוכות לעיר, הלה הצליח מאד בכריתת העצים ומכירתם ונתעשר מזה בעשירות גדולה, ויהי האיש הולך וגדל עד שכל היערות המקיפות את העיר בריסק היו בבעלותו. פעם אחת פרצה שריפה ביערות ותוך שעות ספורות נהפכו כל יערותיו למאכולת אש, האברך

פלוגי, אלא הכל 'בירי' שמים - לטובתו השלימה (כי אף אם פלוגי כיוון מעשיו לרעה - הרי מן השמים כיוונו לטובה).
 בפרשתן (כט לב-לד), 'ותקרא שמו ראובן - 'כי ראה ה' בעניי... יאהבני אישי'. שמעון - 'כי שנואה אנכי'. לוי - 'הפעם ילוח אישי אלי', כתב

הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (בר"ה מעם) שקראה להם בשמות הללו להורות שכשעובר היהודי זמנים של עניי... שנואה... ידע ויאמין כי ראה ה' שמע ה', וכל אשר עובר עליו מיד ה' בא עליו, והוא צופה ומביט בצערו ומכאובו, ולבסוף יקיים בו 'שמחנו' כימות עניתנו^ה.

נשאר 'נקי מנכסיו' בעירום ובחוסר כל. בכל עת שעבר ליד היערות היה נאנח באמרו, אוי, יערות יערות, כמה ממון ודמים השקעתי בכם, וכל יגיעתי אך לריק הייתה. פעם אחת שמע הגה"ק ה'בית הלוי' זי"ע את דבריו, אמר לו הרב, דע כי טעות בידך, לא מחמת שהשקעת כ"כ הרבה ממון ביערות נעשית יורד, אלא מאחר ונגזר עליך להיהפך ליורד על כן השקעת את ממונך ביערות.

1. הנה בכל פרשת ויצא אין הפסק בין הפרשיות ב'פתוחה או סתומה', ומבאר בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תר"נ) כי ההפסקות ניתנו לתת רווח להתבונן בין פרשה לפרשה (ספרא ריש ויקרא), אבל כאן כשעברו על יעקב אבינו צרות רבות ונוראות, אז אין הזמן נכון וראוי לעצור ולהתבונן, כי בזה יתרפה באמונתו, ובתקופה קשה אין לעצור רק להמשיך הלאה בכל אותה העת, ולדעת מתוך אמונה פשוטה - מבלי להתבונן, כי כל הנעשה ממעל נעשה לטובה וברכה, ורק בגמר מסע הצרות אז יתבונן על העבר וימצא בס"ד איך שהכל נהיה לטובתו הגמורה.

2. בפרשתן (כט ל) ויאהב גם את רחל מלאה, ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (ליקוטי הרמ"ל ד"ה ויאהב) כי מעלת השמחה עדיפה על הבכיה, שכן אמרו (ב"מ נט.) שערי דמעות לא ננעלו, ומשמע שאין בכוחה של בכיה לפרוץ ולשבר את השערים אלא שאינם נעולים מפניה, אכן השמחה פורצת כל מחיצות ומשברת דלתות נחושת ומגדעת בריחי ברזל. והנה 'לאה' מרמז על ענין הבכיה, וכמו שנאמר בה (כט יז) 'ועיני לאה רכות' שבכתה שלא תיפול בחלקו של עשו, אכן 'רחל' מרמז על השמחה, ובא לומר 'ויאהב גם את רחל מלאה', כלומר ש'שמחה' אהובה לפני המקום יותר מ'בכיה'.

3. כתב 'בעל הטורים' על הפסוק (כח יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', וז"ל. רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה, יעלה השמימה, והיינו, שאף מי שכבר 'בארץ', לא אפסה תקוותו מלעלות ולהגיע לרום המעלות. והאמת היא שאדרבה דייקא 'השלכתו לארץ' היא המבוא והדרך להעלותו לשמי מרום, וכאותו מעשה המסופר על הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, שפעם הגיע אליו יהודי פשוט מאד, והרה"ק כבדו בכל הכבוד והיקר, ויהי לפלא בעיני תלמידיו מדוע נעשה לאיש זה כבוד גדול כ"כ, ויען להם הרה"ק, באחד ממסעותי נזדמנתי לשהות תקופה ארוכה אצל היהודי הלז, שם לא ניתן לי אלא 'לחם צר ומים לחץ', ומקום ללון ברפת בהמותיו... והאמת אגיד, שמצבי הנחות בגשמיות העלה אותי ברוחניות למעלות רמות מאד, ומחויב אני לו 'הכרת הטוב' על שהעלני למדרגות כה רמות... באותה שעה הוסיף לבאר את הכתוב (לא א) 'ומאשר לאבינו עשה (יעקב) את כל הכבוד הזה', כל הכבוד היינו מדרגותיו הרמות שנתעלה, כל זה בא לו רק 'מאשר לאבינו', שעינהו ורימהו עשרת מונים, כי זה הכלל, הפרעות והשפלות הם הכנות לגדלות.

כתיב בפרשתן 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים... ויקחו אבנים' (לא - מז) וכבר דייק בזה הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, ושמעתי מגדול אחד דאבנים רומז לקשיים והסתרות [אבן על פי הבאר הוא הפקק והמונע לאדם], ויעקב אבינו אכן הבין שכל אבן היא באמת מרגלית וגורם לעלייה, לכן אמר 'ליקטו', מלשון חיפוש, ומלקטים לאסוף ולשמור, אבל הם לא הבינו זאת, והסתכלו על כל אבן כמפריע והסתר, לכן 'ויקחו' אבנים ולא ליקטום כמי שלוקח אבנים לסלקם.

והביא אותו גדול, ששמע מאשה ישישה שסבלה הרבה בימי חייה, בשנות ה'מלחמה' ולאחריהם, לפרש את הפסוק (תהלים צא יב) 'על כפיים ישאונך פן תגוף באבן רגלך', ומדוע לא ביקש לסלק את האבנים לגמרי, אלא כיון שאבנים לעולם יהיו, וההסתרות מלווים אותנו תמיד, רק מבקשים שלא ניפול למטה בגללם ונוכל להתעלות על ידם.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (מחנה ישראל ח"ב פי"ג) מסביר על פי משל - לאחד שהיה שוכר בית משר אחד בעד ג' מאות רובל כסף בכל חודש, ויהי היום, הוצרך השר ליסע למרחקים, ומינה אחד ממקורביו על נכסיו ובתוכם את הבית ששכר היהודי, ה'ממונה' החדש רשע גדול היה והעלה לכל השוכרים את תשלום השכירות לחמש מאות

באר הפרשה - ויצא

כששברה את טבעה במסירת הסימנים למנוע בזיון נורא מלאה אחותה, וזכות זאת שמסרה הסמנים עמדה לרחל שתוכל להוליד בנים מיעקב, כמו שנאמר (ל כב) 'ויזכור אלוקים את רחל... ויפתח את רחמה', (וברשי, זכר לה שמסרה סימניה לאחותה), גם תעמוד להם לזכות בהבטחה 'ושבו בנים לגבולם' (ירמי' לא יד-טז), נמצא שאין כאן כל סיבה לבעוס על לבן, שהרי ברמאותו מקיים לבן שליחותו מאת הבורא להיטיב עמו וזרעו אחריו".

וכן מצינו בעת שרימה לבן את יעקב - 'ויהי בבוקר והנה היא לאה' (כט כה), לא כתיב 'ויחר אף יעקב' אלא 'ויאמר אל לבן... למה רימיתני' כמי ששואל את רעהו מדוע רימה את פלוני אלמוני - ואין הדברים נוגעים אליו כלל, וכל זה, כי האמין באמונה שלימה שלא לבן העומד לפניו מחליף את לאה תחת רחל, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו עושה זאת, ובוודאי שתצמח לו טובה גדולה מזה לעתיד. וכמו שאכן כך הווה, כי רמאות זאת הביאה את רחל לידי מסירות נפש

זהובים, בבוא יום הפרעון חסרו ליהודי סך עשרים רובל כסף, והתחנן לו היהודי שימתין לו כמה ימים עד שישגי את כל הסכום, אך הרשע לא הסכים לכך בשופו"א, והכהו בשוטים עשרים מכות נמרצות - כנגד עשרים הרובל שהחסיר מתשלומיו, כך עשה לעוד כמה אנשים, במשך הזמן נעשה הממונה לעשיר גדול וקנה חצר לעצמו, לאחר זמן חזר השר לביתו, נכנס אליו היהודי וסיפר לו על כל מעללי 'הממונה', וחמת השר בערה בו. אמר לו היהודי - עתה גוזר אני עליו שיתן לך על כל מכה ומכה - מאה רובל כסף, והמשיך השר לומר הנה אחוזה גדולה קנה לעצמו ששוויה ארבעת אלפים רובלים, ומעתה מחצית ממנה שלך היא, חזר היהודי לביתו ופניו זועפים, שאלוהו בני ביתו, מדוע פניך רעים היום, ויען ויאמר, הרי כבר אינני מרגיש את כאב ההכאות, לכן מצטער אני מדוע לא הכה אותי הרשע עוד עשרים מכות, שאז הייתה כל האחוזה עוברת לרשותי. ומבאר ה'חפץ חיים' את הנמשל, כשסובל אדם ייסורים בעולם הזה הרי בעת ההיא הוא דואג ומצטער עליהם, ואינו רוצה לסבלם כלל, אך כאשר יבוא 'לעולם הגמול' ויקבל שם שכר עבור כל שעה ושעה של ייסורים שסבל בהאי עלמא ישמח בכל מכה ומכאוב שעבר בהאי עלמא, כדאיתא במדרש (ספרי פר' האזינו אות שיא ועיי"ש) 'זכור ימות עולם' (דברים לב ז) - אמר להם הקב"ה כל זמן שאני מביא עליכם ייסורים בעולם הזה תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכם לעולם הבא'. ועיקר הכל להאמין שכל מה שנודמן לו בהשגחה פרטית מאתו יתברך לטובתו וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס:) 'כל דעבדין מן שמיא לטב הוא דעבדין (עכ"ל).

כבר אמרו כי זעקתו של המתייסר וכואב 'אוי... אוי...' בגימטריא שבעה עשר כגימטריא של תיבת 'טוב', לומר לך כי כל 'אוי' טוב הוא אלא שפעמים ה'טוב' בנסתר הוא...

איתא ב'סדר עולם' (סד"ע רבא השלם פ"ב, ויש בזה כמה גירסאות) שרחל ולאה היו 'תאומות', רחל מתה בעודה בת ל"ז, ואילו לאה מתה בהיותה כבת מ"ד, נמצא שלאה האריכה ימים על רחל אחותה בשבע שנים. יש שביארו, שבימי חייה עברה לאה 'שבע שנים' קשות ומרות, שבהם כלו עיניה מראות, היאך שיעקב עובד את אביה תמורת רחל אחותה, ואילו היא עומדת להנשא לעשו הרשע, וקוב"ה אומר - מנעי קולך מבכי, כי על אלו שבע השנים תזכה לשהות עם יעקב לבדה - בשבע שנות חייה הנוספים על חיי רחל אחותה. והלימוד לענייננו הוא שאפילו בעת שנראה לאדם שבאים עליו המים הזידונים וימים קשים, יאמין שאך לטובתו נתכוון שוכן מרומים, וידע נאמנה שאינו מבין כלום מחשבונות שמים, רק כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

ט. מענין לענין, נהוג עלמא כשרוצים להתנות בין איש לרעהו איזה ענין באופן שלא ישתמע לשני פנים, ושלא יחזרו בהם שני הצדדים, אומרים זה לזה 'ברחל בתך הקטנה', ולכאורה דבר פלא הוא, כי הרי יעקב אבינו - הראשון שהתנה 'ברחל בתך הקטנה', ולא עלתה בידו, כי לבן רימהו בכל מיני רמאויות, וי"ל כי ישראל עם קדושים רוצים לרמוז שכל 'המתנה' יזכור היטב, שעם כל 'תנאיו' עדיין אינו מובטח שסוף דבר יהיה כרצונו, כמו שבאמת אירע ל'רחל בתך הקטנה' הראשון, אלא אין הדבר תלוי אלא ביד ה'.

י. איתא ב'אמרי פנחס' (שער טהרת המידות אות כט) בשם הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע וז"ל. עצה להנצל מן הכעס להאמין ב'השגחה פרטית' על כל האדם והוא מנהיג הכל לטובתו של אדם... ויאמין באמונה שלימה שהכל לטובתו וממילא לא יכעס על שום אדם.

יא. ומצינו לאידך גיסא, שכשאמרה לו רחל אמנו 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי' (ל א) אז 'ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן' (שם ב). ולכאורה מילתא דתמיהא היא שלא כעס על לבן

חרנה במצוות אביו לישא לו אשה, ובא אליפו בן עשו הרשע ולקח את כל אשר לו^ז, או אמר יעקב 'שיר למעלות אשא עיני אל ההורים מאין יבוא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה 'ויקח העבד עשרה נמלים'... ואני לא נום אחד ולא צמיד אחד. חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי (כמי שנוער בעצמו וכי ח"ו אבוא לידי כך - לאבד את בטחוני מבוראי, חלילה לי מעשות בן) - עזרי מעם ה'. וללמד את כל בני ישראל לדורותיהם שלא יתנו למאורעות חייהם אף אם הם קשים ח"ו להפיל אותם ברשת הייאוש, ויעמדו איתן בכל עז ותעצומות שלא לאבד אמונתם ובטחונם, אדרבה, יאמר כל אחד לעצמו לית אנא מובד סברי מן בריי... לית אנא מובד סברי מן בריי... וע"י התחזקותם באמונה ובטחון בה' יוכו להארת פנים ממעל^{טו} ולישועתם השלימה.

הרה"ק רבי יעקב אריה מראדז'ימין זי"ע (דברי אביב ויצא) מבאר מהו הלשון 'מובד סברי' ומה אבידה שייך בזה. כי באמת האמונה והבטחון נטועים

ביסוד זה ביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ויצא תרל"ד) את הכתוב בפרשתן (כה י) 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה', ובמדרש (רבה, ריש הפר') הסמיכו על כך את הפסוק (משלי ג כג) 'או תלך לבטח דרכך', ומבאר ה'שפת אמת', דאף שיציאתו זאת הייתה בריחה מעשו, וקיים ציווי אמו 'קום ברח לך' (כו מג), וכן בהפטרך 'ויברח יעקב'. אעפ"כ ויברח לא כתיב - אלא ויצא, וירץ לא כתיב - אלא וילך. להורות שאף בברחו מן המוות לא איבד את יישוב דעתו, והלך בשלוות הנפש, במתינות ובבטחה, כי היה דבוק ובטוח בבוראו, וזכר שכל הליכתו אינה אלא השתדלות גרידא ונשאר ראשו פונה ומייחל כלפי שמיא, שהרי ממילא לא יעשה עמו דבר אם לא הכריזו כך מלעילא, לאידך, אין דבר שהכריזו עליו מלמעלה שלא יקרה עמו, ומה תתן ומה תוסיף לו מנוסת בהלה^{יב}.

לית אני מובד סברי מן בריי - לא יאבד בטחוני אף מתוך החשיכה

בפרשתן (כה י), 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה', ובמדרש (בר"ר סח ב), בשעה שהלך יעקב

אלא על רחל. ועפ"י האמור אתי שפיר כי ברמאותו של לבן ידע כי אינו אלא שליח שנשלח מן השמים להיטיבו באחריתו, אבל כשרחל אמנו בכתה והתאוונה 'הבה לי בנים', חרה אפו מדוע איננה מאמינה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

יב. יש שדייקו ממאמרם (ב"ב כח.) 'שמעתי מהולכי אושא' וקאי על הסנהדרין שגלו מלשכת הגזית שבביהמ"ק לאושא, וקאמר הולכי אושא ולא הבורחים לאושא, כי אף בעת הבריחה היו מהלכים בנחת ללא בהלה ודאגה יתירה.
יג. הגה"ק ה'סטייפלער' זי"ע היה אומר, שאף הפחות שבפחותים נשפע לטובה משהייתו בסביבתם של תלמידי חכמים וצדיקים, דהנה ברש"י (כט יא) הביא שעשו שלח את בנו אליפז לרדוף אחרי יעקב אבינו ולהורגו, וכאשר השיגו התחנן יעקב לפניו שלא ישפוך דמו, וכדי שלא יפר דברי אביו הציע לו ליטול את ממונו, ובזה ייחשב כמי שקיים 'מצוות אביו' שהרי 'עני חשוב כמת' (נדרים סד:), וכן עשה. והנה לפי סברת המון העם ודעת בעלי בתים קשה לקבל פשרה זו, שהרי אדם חי ונושם אינו נקרא מת אף אם הוא עני ואביו, ובע"כ צריך לומר שמתוך שהיו מצוי בבית יצחק אבי אביו נקלטו במוחו גם 'סברות' כאלו, וקיבל את דברי יעקב ולא הרגו.

יד. איתא במדרש (בר"ר סח י) על הפסוק (כה יא) ויפגע במקום, 'בקש לעבור נעשה לו כל העולם כולו כמין כותל לפניו. כי בא השמש - רבנן אמרי כיבה השמש, מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה... משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים, אמר המלך, כבו את הנרות, כבו הפנסין, שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, כך השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצנעה'. פירוש, כראות יעקב שלהיכן שיפנה 'כותל' כנגדו (עו טאפט א וואנט) והיה נראה כי ה' 'כיבה' את אור השמש והחשיך את כל העולם סביבו, התחזק באמונתו מתוך ידיעה ברורה שאדרבה אין כאן לא חושך ולא הסתרה, כי אם ההארה והתקרבות, שהקב"ה מבקש לדבר עמו בצניעא, ודייקא בזמן זה משפיע עליו כל טוב. ולכן, תיקן יעקב תפילת ערבית (ברכות כו:), להורות לבני ישראל לדורות עולם שבכל עת ועונה ואף בעת ערבוביא - ששקעה השמש והחושך יכסה ארץ, יתפלל ויתקרב אל ה', באמונה שהכל לטובה להאיר לו, ולא יאמר אין השי"ת חפץ בי ובתפילתי. כי דייקא בעת כזאת הקב"ה קורא לו - שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, וגדול כוחה של תפילה מתוך אמונה השלימה להוציא את האדם מכל מיצר ומצוק להנחילו רוב רווח.

באר הפרשה - ויצא

כי רוצה ה' בעמו - חפץ ה' שיהיו עינינו נשואות אליו
בפרשתן (ל-כה-לא), 'נקבה שברך עלי ואתנה... ויאמר
 מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי
 מאומה...', כתב הרד"ק (ד"ה לא) שיעקב השיבו 'לא
 תתן לי שום דבר קצוב בשכרי, אלא יהיה שכרי דרך
 מקרה וטובת הא-ל כמו שיומין לי'. והיינו שלבן הארמי
 'ביקש לעקור את הכל' - לעקור ולהרחיק את יעקב
 אבינו מצורו וקונו, כיצד יעשה זאת - מצא לו טכסים,
 כשתהיה פרנסתו של יעקב בשכר קבוע, או לא יהיה
 בהרגשה שפרנסתו תלויה בידי שמים, ולא ירגיש עצמו
 תלוי בה'. אבל, יעקב אבינו לא אבה לשמוע לו, וענהו
 שאינו רוצה בשכר קבוע, שהרי בזה יסמוך על 'משכורתו'
 הקצובה והמסודרת, ויתמעט בטחונו בה', אלא שכרו

עמוק עמוק בלב כל איש ואיש מבני ישראל, אלא
 שעליו לגלותם להוציאם מפנימיות לבו ללכת בדרכיה
 בפועל ממש, והעיקר, להזהר שלא תאבד ממנו זאת
 האמונה. על כן, משראה יעקב אבינו כי מנסים אותו
 מן השמים בהסתר פנים הכריז בקול גדול לית אני
 מזביד סברי מן בריי - לא אתן לנסיונות אלו לאבד
 ממני את אוצרי היקר - האמונה הפשוטה והבטחון
 בה' האלוקים. וכן ייאמר לנו בניו של יעקב אבינו -
 בבוא עלינו ח"ו נסיונות קושי והסתר פנים, בהפסד
 ממון או בעניי רפואה ל"ע בבנים ובצער גידולם וכו'
 בזיווגים וכו"ב - חיוקן ואימצו - אל ירך לבבכם, בטחו
 בה' עדי עד, ובזכות זה התיצבו וראו את ישועת ה',
 כי גדול ה' ובקרוב יוציאכם ממצר וצוקה^{טז}.

וכבר ביאר הרה"ק הבית ישראל זי"ע התגלות הקב"ה בחלום ליעקב, שהוא על דרך שמצינו ביחזקאל שראה
 מראות אלוקים וכל מעשה המרכבה דווקא בבבל, כדי לחזק אמונתם של ישראל שהקב"ה לא עזבם אלא למענכם
 שולחתי בבלה' (ישעיה מג יד), וכמבואר באריכות בזוה"ק (ח"ב ב:), כך מטעם זה נגלה הקב"ה ליעקב דווקא בצאתו
 לחרן בתחילת הליכתו לגלות אצל לבן, להראות לו שהוא נמצא עימו גם בשעה קשה זו ולעולם לא יעזבנו.
טו. אדרבה, ידע כי ה'אורה' והטובה נמדדים לפי קרבתו אל ה', ובמקום החשכות כש'הנה ה' ניצב עליו' הרי ששם
 הוא המקום המכובד והטוב. וכעין ביאורו של הרה"ק המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע בפרשתן דכתיב (כח ג) 'והנה ה'
 ניצב עליו... והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', ולכאורה צ"ב, דהיה לו לומר להיפך 'יורדים ועולים' - שהרי תחילה
 ירדו המלאכים מן השמים לארץ ובדרך חזרתם עלו השמימה. ומבאר בדרך משל למי שנכנס ל'בית חתנות' וראה
 שה'חתן' והמחותנים יושבים יחדיו על שולחן פלוני במקום פלוני, נענה ה'אורח' ואמר, מדוע לא ישבו החתן ושושביניו
 ב'מזרח' כי ביום האתמול הייתי כאן על שמחת נישואין ושם ישבו החתן ושושביניו... מילאו הקהל פיהם בשחוק, ואמרו
 לו, אך דברי שטות דיבר מע"כ, כי אכן ה'מזרח' נקבע לפי מקום ישיבתו של החתן ולא להיפך... וזה היום שהחתן יושב
 כאן הרי כאן הוא ה'מזרח' וכאן הוא חשיבותו של מקום... והנמשל כי אכן, בכל יום ויום נחשבת ההליכה לשמים
 כעליה, שהרי שם כביכול מקום מושבו של הקב"ה ולשם 'עולים' ולהיפך - היציאה משם היא 'ירידה', אבל בזו העת
 ש'הנה ה' ניצב עליו' א"כ עיקר החשיבות הוא בזה העולם וההליכה מן השמים לארץ נחשבת כ'עולים' והחזרה כ'יורדים'...
 במה דברים אמורים, בכל עת שהאדם מרגיש כמרוחק ידע כי ה' שוכן אז בקרבו, ואין קרוב כקרבתו בשעה זו,
 וכביכול שם הוא השמים (ולשם נחשב 'עולים') ומה לו להיעצב אל לבו - הרי הוא עומד במקום הטוב.
 הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שאל פעם את בנו הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע בילדותו, אם היה 'סולם מוצב ארצה
 וראשו מגיע השמימה' מדוע לא עלה יעקב עליו עד שמי רום, אמר לו ה'פני מנחם' הרי היה זה רק חלום, חזר
 אביו ושאלו, אף בחלום היה לו לעלות השמימה, תירץ ה'פני מנחם' מה היה לו לעלות השמימה, הרי באותה שעה
 היה 'והנה ה' ניצב עליו', ואם הקב"ה עמו מה לו לחפש ולטפס לשמים, ונהנה ה'אמרי אמת' מאד מתשובתו (ליקוטי
 יהודה' בפרשתן עמ' ד"ש, עיי"ש). אף לדידן ייאמר - מה לך להתאונן כי הנך עומד בשפל המדרגה, ומהלך אתה לחפש
 את הבורא הנה והנה, דע לך כי ה' ניצב בסמוך אליך פנה אליו ותמצא נחת.
טז. כי העיקר - לחיות באמונה זו באמת ו'לא המדרש עיקר אלא המעשה'. ידוע דבר המעשה שפעם נתפס אריסטו
 - אחד מגדולי הפילוסופים במעשים בהמייים הנוגדים לגמרי ל'דרשותיו' שעל האדם להיות בעל 'דרך ארץ'
 וזהיר בהליכותיו בענייני אכילה ושתייה וכו"ב. מששטחו תלמידיו תמיהתם בפניו, נענה ואמר 'כשארסטו אוכל הוא
 איננו אריסטו...' וכי 'פיתוגרס' (פילוסוף שיסד יסודות גדולים בחכמת ההנדסה) צריך להיות 'משולש' בעל ג' קצוות.. והיינו
 שהגוי הוא וחכמתו תרתי נינהו, ואין לחכמת האדם כל שייכות למהותו. לא כן נחלת עבדי ה', כי כל שיחם ושיגם
 בענייני אמונה וביטחון ושאר ענייני עבודת ה' להחדיר את הדברים בלבם ונפשם (עיי' שם משמואל חנוכה תרע"א).

יהיה תלוי במה שיגזור הבורא מידי יום ביומו מה ילדו הכבשים עקודים נקודים או ברודים, ועי"ז יהיה תלוי בבורא ית' וישא עיניו למרום בכל עת ובכל שעה".

איתא בתנחומא בפרשתן (ויצא א), אמר רבי ברכיה, בכל מה שתבע (-התפלל וביקש) יעקב מן הקב"ה, השיבו. אמר אם יהיה אלוקים עמדי - השיבו והנה אנוכי עמך. אמר ושמרני - השיבו ושמרתך בכל אשר תלך. אמר ושבתני בשלום - השיבו והשיבותיך. (אבל) אמר ונתן לי לחם - ולא השיבו על הפרנסה, כי אמר הקב"ה, אם אני מבטיחו על הלחם, מהו מבקש ממני עוד, לפיכך לא השיבו על הלחם, ע"כ. ומכאן תצא

יז. ולדידן ייאמר צא נא השדה ושאל את הבריות מה הם אומרות - מהי הברכה שהאדם מן השוק מברך את עצמו, והכל יענוך - לכשיכנס לחשבון הבנק שלהם בכל חודש ביום מסוים בחודש כך וכך מעות אז אדע כי ערבה שנתני, לזה בא יעקב אבינו ומכחישם, כי טובתו וחיותו של אדם כשיזכור בכל עת ויחיה תמיד בהרגשה כי הוא סמוך על שולחן אביו שבשמים - 'שעשה לי, העושה לי כל צרכי'... גם ירוויח בזה, שחייו יהיו תמיד שלווים ושקטים, שהרי פעמים נופל על האדם הוצאה בלתי צפויה מראש, אם אינו חי אלא על משכורתו הקבועה הרי הוא מאבד עשתונותיו כש'משהו' זו ממקומו, אבל החי על חסדי הבורא מה לו עשרת אלפים ומה לו מאת אלפים - היד ה' תקצר, כי 'לי הזהב ולי הכסף', אין לו אלא לפנות אל אביו שבשמים לבקש מאתו כל הצטרכויותיו והם כבר בדרך לביתו.

היה הגרי"ז מבריסק זי"ע נוהג לומר, לא ידעתי מנין לעשיר 'לחם לאכול ובגד ללבוש', כי בשלמא העני מרגיש לרוב עניותו ומחסורו שהוא תלוי ביד ה', ומתפלל אל ה' בהרגשה שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים וישמע קל ויענהו. אבל העשיר המתהלל בעשרו, וכלל איננו מרגיש שהנו תלוי ביד ה', ואף אם ישפוך שיח תפילה על הפרנסה אין זו תפילה הבאה מתוך הרגשת הלב... אם כן מניין יש לו כל צרכו. ואמר הגרי"ז שזו קושיא עצומה שאין עליה תשובה.

אלא, שהרה"ק מסוקולוב זי"ע ביאר, כי אמרו חז"ל (קה"ר א יג) 'יש לו מנה, רוצה מאתיים' נמצא שאף העשיר מרגיש תמיד 'חסר' ותלוי ביד ה', ואף אם יש לו ממון רב, מכל מקום לעולם אין נפשו שבעה, ותמיד ירעב לעוד ועוד מעות, נמצא שגם הוא 'מרגיש חסר' ותולה עצמו בה', שפיר הוי תפילתו תפילה.

אחד מחסידי הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע התאונן בפני רבו כי עליו לעזוב את שערי 'בית המדרש' לעסוק על המחיה ועל הכלכלה, והוא מפחד מהבלבול השורר בשווקים וברחובות, אמר לו הרה"ק, כתיב בפרשתן (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', וברש"י, 'עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות', ותמוה, וכי שמירה יש בגדר אבנים סביב הראש בלבד, והרי עדיין כל גופו אינו שמור מן החיות והמזיקים, אלא, משל לציפור שנפלה לתוך בויץ (פיצה) והחלה לשקוע בה יותר ויותר, כל עוד שכנפיה עדיין לא טבעו, בידה לצאת מהבויץ ע"י כנפיה, אף אם גם כנפיה טבעו בתוככי הבויץ, כל זמן שראשה מחוץ לבויץ עדיין תוכל לזעוק 'הצלה' ויבואו להושיעה, אבל כשגם הראש נשקע בבויץ, אוי לה... ולכן בצאת יעקב אבינו חרנה, לבית לבן הרמאי, נתיירא מפני חיות רעות, וחשש מאד מה מצפה לו שם, על כן עשה 'שמירה מעולה' סביב לראשו, כי כל זמן שהראש לא 'שקע', עדיין אפשר לו לאדם לזעוק לעזרה ולהצלה, אמר לו הרה"ק, כך גם אתה, כשיוצא הנך לעבודת הפרנסה, הזהר על 'ראשך' לבל ישקע בהבלי העולם הזה, ותשמור על ה'אמונה' שבמח, ובזה תנצל מכל הבלבול והרע, ובכל עת ובכל זמן עדיין תהיה מקושר כראוי אל ה' הוא האלוקים.

כבר המליץ הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (נאות הדשא, דברים מפי השמועה שונות אות א) בדברי חז"ל (קידושין כט). האב חייב ללמד את בנו... וי"א אף להשיטו במים, וביארו שכמו השט במים, הרי אף שגופו מונח במים מכל מקום חייב להיות ראשו ממעל - מחוץ למים, כך ילמד האב את בנו, שבכל עת עיסוקו בגופו בעניני גשם, יעסוק בהם רק בגופו, אבל ראשו ומחשבתו יהיו 'מחוץ למים' למעלה, כלפי שמים.

כה אמר הרב החסיד רבי מרדכי יחיאל לוריא זצ"ל, לרמוז בדרך צחות בפסוקים בהם מתנצל יעקב אבינו לפני האימהות שאביהם לבן רימהו עשרת מונים, ובלילה חלמתי אודות העקודים נקודים וברודים... והמעייין בפסוקים יראה שאין כל ענין החלום לכאן, ומספיק היה לו לומר שלבן רימהו עשרת מונים... אלא, כך אמר להם יעקב, כל עוד שעבדתי במשך שעות היום וראשי בל עמי, ניחא, אבל כעת שמצאתי עצמי חולם בלילות אודות עקודים נקודים... הרי עלי לברוח מכאן...

'שהיו הבריות אומרים שני בנים יש לה לרבקה ושני בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן, עוד מובא במדרשי חז"ל (תנחומא הקדום ויצא יב) שכשילדה רבקה את יעקב ועשו נולדו ללבן שתי בנותיו לאה ורחל, ושלוהו אגרות ביניהן ועשו 'אירוסין' בין עשו ללאה, ובין יעקב ורחל (אלא שעשו לא רצה והלך לישא את מחלת), והיינו, שבאמת הייתה לאה זיווגו של עשו, ולא עוד, אלא שכבר ראתה איך שיעקב אבינו בא ב'דין ודברים' עם אביה וגמר בתנאי מפורש 'אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה' (וגם ידעה היטב שאביה לבן חפץ ביותר לחתנא דבי נשיאה כ'עשו' - מין במינו), ועכ"ו לא אמרה לאה נואש, והמשיכה להתפלל, עד אשר 'ועיני לאה רכות' מבכי ותחנונים, ואכן לבסוף פעלה בתפילותיה ועשה לבן את מה שעשה, ותפילתה נתמלאה בשלימות, וכמו שאמרו חז"ל (מדרש שם) 'אמר רבינא קשה הוא התפילה שביטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמתה לאה לאחותה', והקימה רוב מניין ובנין של שבטי י-הכ"א.

לעולם ירבה אדם בתפילה, וכבר איתא במדרש (ילקוט"ש, וישלח רמז קלג) אמר ר' חנן בל מי שהוא יודע

הקריאה לכל בני ישראל באשר הם, תנוח דעתכם מדאגת הפרנסה וכיו"ב, דעו נא כי הקב"ה חפץ בטובתכם וישפיע עליכם כל מיני טובות שבעולם, אין לכם אלא לתלות עיניכם בו, כי אין להקב"ה חפץ אלא בקרבת בניו אליו", ורק משום כך נותן להם איזה 'מחסור', בכדי שיתפללו לפניו בכל לבם ונפשם, ואז ימלא מחסורם בכל מיני ישועות והשפעות טובות.

ועיני לאה רכות - כוח התפילה לבקוע רקיעים

בפרשתן (ל ה), 'ותאמר רחל נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי', רמז בה הרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (ליקוטי שושנה ד"ה שירו) לענין התפילה, כמו שכאן אמרה 'נפתלתי עם אחותי' והכוונה שנתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. כך לדידן, 'תפילה' הוא מלשון התקשרות וחיבור, וזהו מהותה של תפילה שעל ידה ניתן להתחבר ולהתקרב אליו יתברך.

ואכן, פרשה זו יפה נדרשת בגודל כחה של 'תפילה' י"ט, לשנות את הנגזר, דאיתא בגמרא (ב"ב קכג).

יח. גם מדרך היושר, לחיות מתוך הכרה כי כל אשר לו ב'חסדי' הבורא הם באים עליו, ואין הקב"ה חייב לו מאומה, הנה כתיב בפרשתן, בעת שילדה לאה את בנה הרביעי יהודה, אמרה (כט לה) 'הפעם אודה את ה', וברש"י, 'הפעם אודה - שנטלתי יותר חלקי, הפעם יש לי להודות', ומדוע אמרה כן רק אחר לידת הרביעי ולא קודם, אלא שכשנולד לה בן 'רביעי', הבינה בעצמה שאף הג' הראשונים שנולדו לה אינם חלקה, ואף ג' הראשונים בחסדי הבורא נולדו לה, וראייה, כי עתה תלד אחת מהאמהות האחרות רק ב' בנים (שעד עתה חשבה שיי"ב השבטים מתחלקים 'חלק כחלק' בין ד' האמהות, ועתה ראתה שאינו כן), לכן הפעם הודתה על כל 'אחד ואחד' מארבעת בניה, בהכירה שאת כולם קיבלה כמתנה מן השמים. ואין כל דבר המובן מאליו.

וכה אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם בפרשתן), שלכן נקראנו יהודיים ולא ראובנים או שמעונים, כי תמיד הננו מודים להשי"ת, ומכירים אנחנו בכל עת שנטלנו יותר מחלקנו, כמו שאמרה לאה שעכשיו נטלתי יותר מחלקי, כן לנו לא מגיע כלום וכל אשר לנו הוא יותר מחלקנו.

יט. בפרשתן כתיב (כח יא) 'ויפגע במקום' וברש"י, ורבותינו פירשו, לשון תפילה, כמו 'ואל תפגע בי', וכן אמרו חז"ל 'אין פגיעה אלא תפלה' (ברכות כו:). ופירש הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע (אהל יששכר וואלבארז, ויצא) שעל האדם להיות 'פעגע' ['נודניק' בלשוננו] בתפלתו, שיעתיר ויפציר בתחינות ובקשות, עד שישבר ויפרוץ את כל החומות המפסיקות בין ישראל לאביהם שבשמים, וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לבתו 'דער רבש"ע איז א טאטע וואס האט ליב אז מ'נודז'עט איהם' (הקב"ה הוא אב רחמן, החפץ שבניו לא ייחו לו, אלא יעתיירו ויפצירו בו שוב ושוב).

כ. יפה כח התפילה בכל עת, אלא שיש זמנים ואופנים בהם יש רצון העליון במיוחד לקבלת תפילות ותחנונים, וכדמצינו ב'בעל הטורים' בפרשתן, בפסוק 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר' (כח טז) - 'סופי תיבות' צבור, לומר לך שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בציבור'.

עוד כתב 'בעל הטורים' בפרשתן (שם יז-יח) 'וזה שער השמים' וסמיק ליה 'וישכם' - 'לומר שבעלות השחר פותחין שערי שמים, והוא זמן טוב לתפילה'.

כא. יש מרמזים, מדוע 'ועיני לאה רכות' - ואילו לרחל אחותה נאמר 'מנעי קולך מבכי'... אלא שבכיייתה של לאה היה על בניית בית נאמן בישראל, בית שמגדלים בו בנים צדיקים, בכיה זו חשובה למאד, עד שלא רצה הקב"ה לומר לה 'מנעי קולך מבכי'...

ואילו את הרדיפה אחרי לא אסר עליו, אלא וודאי - שהקב"ה יושב ומצפה לתהילות ולתפילות של ישראל - שלי, שאמשיך (בכל לילה ולילה) לשפוך את נפשי ולבי בתפילות ובהודאה בעד עכשיו, על בן נתן לו לרדוף אחרי, בכדי שלא אסיה דעתי מתפילה בכל גונו, ולכן אמרו חז"ל (בר"ר שם, וכן סח יא) 'וישכב במקום ההוא' - כאן שכב אבל כל ב' שנה שעמד בבית לבן לא שכב, אלא היה אומר פרקי תהילים בתפילה והודאה לציור כל העולמים.

אין דבר בעולם מבלתי כוח התפילה, ואף השפע המיועד לאדם לא יגיע אליו ללא התפילה, וכך איתא ב'אור החיים' הקדוש זי"ע עה"פ (ל כב) 'ויזכור

לחשב כמה נסוכין נסך אבינו יעקב בבית אל יודע לחשב את מי טבריא, כלומר, שיעקב הרבה כל כך בניסוך נסכים, עד שרק היודע למנות טיפות המים שבים כנרת יכול למנות את הנסכים, ופרשו בספה"ק ש'נסכים' אלו הם דמעות עיניו ששפך לרוב.

איתא במדרש (בר"ר עד יא) בשעה שהשיג לבן את יעקב אמר יעקב 'פרקי תהלים', דכתיב (תהלים כב ד) 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל', ומבאר בספר 'נשר החיים' (ח"א פ"ל עמ' שט"ו בהערה), כי כשברח יעקב מלבן, ושמע שה' אמר לו 'השמר לך מדבר אל יעקב מטוב ועד רע' (לא כד), התבונן יעקב אם כבר נגלה אליו הקב"ה, מדוע לא הוהירו רק שלא יגע בי לרעה,

כב. בענין ההודאה, כן ביאר הגה"ק ה'מהר"ם שיק' זי"ע (בפרשתו) על הפסוק (כט לה) 'הפעם אודה את ה' ותקרא שמו יהודה', וז"ל. האיש המכיר הטובה באמת לא די בתת תודה על הטוב פעם אחת, אך תמיד הטובה חרות על לבו, ועל כן מצאנו האבות קראו שמות למקומות על ענין המאורע למען יזכר תמיד הטוב אשר אשר ה' עשה עמם למען גם דוד אחרון יקראו בשמם ויודו לה' על הטוב כמצווה עלינו 'ברוך שעשה נסים לאבותינו'. ועל כן הצדקת לאה היתה ג"כ עושה לה סימנים שלא תשכח מצות ה', דהיינו להודות לה' תמיד על טובתו, וכאשר בא לה בן רביעי ונטלה יותר על חלקה ורצתה שלא תשכח להודות לה' על הטוב שהטיב עמה הקב"ה, ואמרה בעצמה וכי אחר כל החסדים האלו די לי אם אודה את ה' אך הפעם, הלא ראוי לי להודות ולהלל לשמו יתברך - תמיד תהלתו בפני, בלי הפסק, על כן קראה שמו יהודה כדי שיהי' לה למזכרת אהבה יתירה לה' ותמיד בהעלותה על פיה שם בנה יהיו לנגד עיני' גמולות וטובות שלו, זה שאמרה לאה הפעם אודה את ה' בלשון שאלה, וכי די לי רק בפעם אחת להודות לה'... לא יאות לי למיעבד הכי, עלי להתמיד בתהילה ולהודות להקב"ה בכל עת על כן קראה שמו יהודה המורה על התודה תמיד.

כג. כבר אמרו להמשיל את הדבר לנהוג בעולם הזה, שאף העשיר הגדול ביותר אשר לו הון רב עד אין מספר טמונים ושמורים עבורו בבנק, אפילו הכי לא יוכל להוציא לעצמו אפילו שווה פרוטה כי אם על ידי טשעק (צ"ק) וכדו', כך נמי בשמים ממעל יש כביכול באנק של כל מיני ברכה ושפע - התלויים בזכויותיו של אדם - תורה מצוות ומעשים טובים, אך עדיין אי אפשר להוציא משם שפע ברכה להביאו לעולם הזה - כי אם על ידי טשעק והוא 'התפילה'.

משלו משל, למי שהודיעו לו מבית הדואר, שהגיעה עבורו חבילה יקרה השווה להון רב, הרי אם ברצונו שתגיע החבילה לידו עליו להיכנס אל בית הדואר לקחתה מהפקידים דשם, ובלא זה לעולם לא תגיע החבילה לידו. כיו"ב, אף אם נגזר על האדם בראש השנה עשירות גדולה, מ"מ עדיין הדבר תלוי ועומד בתפילה, שא"א שיגיע השפע לידו בלתי התפילה להמשיך על עצמו את השפע המיועד לו.

להרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע היה כולל אברכים בני עליה הללו היו עוסקים יומם ולילה בתורה ועבודה, וכל צרכיהם היה מוטל על כתפיו, בכל 'ראש חודש' היה הרה"ק נותן לכל אחד מהם מעות למחיה לו ולב"ב למשך החודש הבעל"ט. פעם הרהר לעצמו אחד האברכים באמצע 'שמע קולנו' שביום 'ראש חודש' - מה לי להתפלל על הפרנסה, הרי כל מחסורי מוטל על כתפיו של אותו צדיק, ומדוע אאריך בתפילה ובקשה ללא כל צורך, ואכן לא ביקש באותו היום על מזונותיו.

לאחר התפילה נעמד הרה"ק בפתח חדרו והעניק לאברכים את המעות, לכל אחד ואחד נתן בתורו, בהגיע תורו של האברך נגמרו המעות שבידי הרה"ק, ונכנס לחדרו להביא עוד מעות, וביציאתו דילג משום מה על אותו אברך והמשיך לחלק לבא אחריו, ומשכולם קיבלו ורק אותו אברך נשאר בלי מעות, אמר הרבי שצורר הכסף תם, האברך

באר הפרשה - ויצא

אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים, מגיד הכתוב שלא הועיל לה הזכירה עד שהשמיעה את קולה שהגם שעלה זכרונה לפנינו לטובה - ויזכור אלוקים את בתפילה. ורק אז ויפתח את רחמה ונולדו לה שני רחל, עדיין הוצרכה לתפילה, והיינו וישמע אליה אלוקים, שבטי י-ה^ג.

אשר ראה בצר לו, נכנס אל הקודש פנימה וקבל שלא קיבל את דמי מחייתו, נענה הרה"ק ואמר לו, הבט וראה, הנה בכל חודש וחודש מזמין הקב"ה לידי את הסכום המדוייק שהנני נצרך עבור בני הכולל, ועד היום לא אירע שיחסר לאחד, ולא יקבל את המגיע לו, א"כ, מכיוון שלא קבלתי את המעות הרי אירע כך מן השמים, אי לכך שא נא את חשבון נפשך בדבר. אז הבין האברך שכל ההמשכה היא רק על ידי התפילה - ואף כשהשפע מוכן לאדם, עליו להמשיכו על עצמו ע"י תפילה...

כד. והנה, ידוע כי אף לאה אמנו הייתה עקרה עפ"י דרך הטבע (עיי' ספורנו כט לא), והטעם שזכתה לפרי בטן על פני רחל אחותה, כי רחל אמנו ידעה ש'ויאהב גם את רחל מלאה', וידעה שיש לה בעל רבי וגדול בישראל המחבבה, ממילא סמכה עצמה על כוחו של יעקב אבינו, ומשסמכה על בשר ודם עצר ה' את רחמה עוד ולא ילדה. אך לאה אמנו ידעה היטב שאין לה מה לבטוח על יעקב אבינו, על כן השליכה את כל מבטחה על הקב"ה ומיד נפקדה בזש"ק. ואף רחל כאשר לא סמכה על יעקב כמו שכתב הרמב"ן (ד"ה הבה לי) וז"ל, והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להיסמך על תפילת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו וישמע אליה אלוקים' (כיו"ב כתב המלבי"ם על חנה בשמואל א א, עיי"ש).

משל למה הדבר דומה, לעני המחזור על הפתחים שבדרכו נקש על דלתות ביתו של 'עשיר העיר', הלה פתח את ביתו וגם את לבו והעניק לו מתנת ידו. לאחר זמן נודע לו שרעהו העני ג"כ הלך לבית העשיר וקיבל ממנו סכום הגון ביותר פי כמה וכמה ממה שהוא קיבל, ויחר לו מדוע קיבל נדבה קטנה, וירץ אל העשיר וישאלהו 'מה נשתנה חלקי מחלקו', מדוע אני 'זכיתי' לסכום קטן ואילו הלה יצא ברכוש גדול. השיב לו הגביר, הנה אתה מסבב על פתחי העיר, ובדרך הילוכך פנית אלי, וידעתי היטב כי בדעתך להמשיך לקבץ נדבות משאר בני העיר, על כן, לא ראיתי כל צורך להעניק לך כל מחסורך אלא המשך בשלך ו'פרוטה לפרוטה מצטרפת', אבל רעך, עלה אל ביתי ובצר לו תיאר בפני את המחסור השורר בביתו, כי אין לו לחם לאכול ולא בגד ללבוש, ובזה הודיעני נחרצות שאינו זז מכאן עד שאמלא אותו בכל טוב, ממילא הרגשתי את כובד האחריות המוטל עלי ונעניתי לו כפי בקשתו. כך הם הדברים למי שפונה לעסקן פלוני שיעזרהו, ולאחמ"כ ניגש גם לידידו השני, ובתוך כך מבקש גם מהקב"ה... אולם הנושא עיניו למרום ואומר אבי שבשמים אין לנו מלך אלא אתה, ורק בידך לעזרני ולסמכני, מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה, זה האיש נענה במידה טובה ישועה ורחמים.

אבל אמרו, שעיקר מעלת התפילה ופעולתה לטובה כשהאדם מכיר בזה שאין לו אל מי לפנות לבקשת עזרה וישועה רק מאת הבורא יתב"ש, כי אז יענוהו מן השמים בכל משאלות לבו. מעשה באברך ממכירי ויודעי שאחר שעברו שנים רבות מנישואיו עדיין לא זכה לזש"ק, ואחר הדרישה ברופאים הגיע ל'פרופסור משיח' הידוע כמומחה גדול והלה אמר לו כי עפ"י דרך הטבע לעולם לא יהיה לו זש"ק... כשמוע האברך דברים אלו נפלה רוחו בקרבו, ועל כולנה לא ידע להשית עצות בנפשו כי איככה יוכל לספר לבני הבית דיבוריו של הרופא על כן קיים בנפשו 'ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים' (ב"ב קטז), מיהר לביתו של הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א והזכיר האברך בפניו את מצוקתו, אמר לו הגר"ח, ולך איפה מה אעשה בני... משם יצא האברך ונכנס לביהכ"ס 'לדרמן' שהיה באותה שעה ריקם מבני אדם, וזעק אוי, רבש"ע, אוי, רבש"ע, לא פרופסור משיח ולא ר' חיים, רק אני ואתה נמצאים כאן, אינני סומך על איש בעולם רק עליך לבדך, עזרני עזרני, הושיעני הושיעני, וכהיום הינו אב 9 בנים ובנות בליעה"ר.

איתא ברש"י (לעיל כה כו) 'וי' שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה, ומשמע מדברי רש"י שלא התפלל על רבקה אלא רק לאחר שידע בבירור שהיא עקרה, והדבר תמוה ומופלא מדוע לא התפלל כל אותם עשר השנים מקודם שתזכה להיוושע במהרה, וכן צריך ביאור לפי"ז מה שנאמר 'ויעתר יצחק' ופירש רש"י הרבה והפציר בתפלה, שהרי לא 'הרבה' כלל אלא התפלל תפילה אחת לאחר שעברו עשר שנים ומיד נענה. אלא פשיטא שיצחק התפלל עליה הרבה שתיפקד, אולם לא היתה זאת תפילה מכל הלב כי ידע שיתכן שתיפקד בדרך הטבע, ורק כעבור אותם השנים והתברר שאין שום סיכוי בדרך הטבע, ורק

ולמונעם מפתחת לפתוח פיהם בתפילה, ולכן טרם כל תפילה עלינו להרבות בתחינה 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך¹².

בהמשך דבריו מבאר הישפת אמת' את דברי הו"ל (ב"ר ע יב) בפסוק (שם י) 'ויגל את האבן - כאדם המעביר את הפקק מעל פי צלוחית', דהיינו הנרמו בתיבת האבן דומה לפקק שעל גבי החבית, שנראה כמי שמונע מהמשקה לצאת, אך האמת היא שכל מטרתו של הפקק היא לשמור על היין והמשקה, שלא ייכנסו בו מזיקים וכדו', כך האבן שעל הלב - המונע ממנו להתפלל, הוא רק לטובה, בכדי להביא

והאבן גדולה - התעצמות כנגד היצר המונע אותנו מלהתפלל איתא בגמ' (ברכות כו:) 'רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום¹³, אברהם תיקן תפילת שחרית... יצחק תיקן תפילת מנחה... יעקב תיקן תפילת ערבית', והנה כתיב בפרשתן (כס ב), 'והאבן גדולה על פי הבאר', הקשה ב'שפת אמת' (ויצא תרמ"ד) דלכאורה היה לו לומר 'אבן גדולה' ומהו זה האבן בה' הידיעה, אלא, ד'אבן' קאי על היצר הרע¹⁴, (ו' שמות יש לו... אבן, סוכה נב.), שבכל דבר הוא כאבן מכשול לבני ישראל, אבל על 'פי הבאר' - על פתיחת פיהם של בני ישראל בתפילה הוא גדול ביותר, שבכל כוחו מנסה לעכבם

הקב"ה הוא יכול להושיע אותה אז התפלל מעומק לבבו, ותפילה כזו עושה רושם ופועלת מיד, כמובן שאין לנו השגה ושמץ בתפילותיו של יצחק, אך עכ"פ ללמדנו ארחות תפילה להתפלל מתוך שסומך רק על הקב"ה. כה. ואל יאמר האדם וכי מה לו לאדם פשוט כמוני להתפלל תפילותיהם של 'אבות העולם', ישמע לביאורו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, בדרך משל כי כדי לייצר מכונה משוכללת בוודאי נצרכים לחכמה יתירה ופקחות עצומה, אבל אחר שכבר ייצר הפיקח את המכונה הרי מעתה יש ביד כל 'גולם' להשתמש בה, כיו"ב, אחר שהאבות גילו וסללו את כח התפילה, מכאן ואילך ביד כל איש מישראל לנצל כח עצום זה ולפעול על ידו כל משאלות ליבו לטובה.

כו. בפרשתן (לא מב) 'לולא אלוקי אבי אלוקי אברהם ופחד יצחק', וברש"י, 'לא רצה לומר אלוקי יצחק לפי שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע (כח יג) 'אני ה'... ואלוקי יצחק', לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו' (תוספת הלשון מרש"י בתחילת ויצא), ויעקב נתיירא לומר ואלוקי ואמר ופחד'. ומקשה הט"ז (דברי דוד, ויצא), צריך פירוש מה המורא הזה, כי אחר שהקב"ה בעצמו קרא את שמו עליו מה יש לו להתיירא, ומבאר הט"ז, כיון דכל טעמו של הקב"ה לייחד שמו על יצחק בעודו בחיים אינו אלא מחמת שפסק היצר ממנו, ודבר זה הוא כנגד כבודו של יצחק, כי 'יותר יש מעלה' מי שכח בידו לעשות רע וכובש את יצרו... לכן לא אמר יעקב 'אלוקי יצחק' כי באומרו על אביו ש'פסק ממנו יצר הרע' הרי הוא כמזלזל בכבוד אביו.

הבה נתבונן מה יעשו חסידיו של אדמו"ר או 'ראש ישיבה' כשישמעו את פלוני האומר על רבם 'רבי זה... ראש ישיבה זה... יצר הרע גדול שוכן בקרבנו...' והרי הט"ז עומד ומכחישים ואומר כי עיקר כבודו של אדם הוא שיש לו יצר המסיתו לעשות רע והוא עומד ומתגבר עליו. אף לדידן ייאמר, שלא תפול נפש האדם בראותו כי בקרבנו שוכן יצר המסיתו ומדיחו מעבודת ה', יומם ולילה לא ישבות, כי אדרבה, 'יצר' זה הוא המקרבו לאביו שבשמים, ע"י ההתגברות עליו.

כז. פעמים הרבה אך נעמד האדם בתפילה וכבר 'אורח' בא - זה היצר המפתהו לאמר מי אתה שישמע ה' בקול תפילתך, ישיבנו במשל לראובן ושמעון שדרו בסמיכות זה לזה, ורק כותל דק הפריד ביניהם... ביום מן הימים שב ראובן לביתו אחר תפילת שחרית ואמר בפני בני ביתו הנה כותל זה אינו מבדיל וחוצץ כראוי, מובטחני שכל ה'סודות' הנאמרים בביתנו בענייני שידוכי הבנים ופרנסה הכל נשמע היטב בביתו של שמעון - אין לנו אלא ברירה אחת לבנות קיר נוסף לחצוץ ביננו, לעומתו טענה האשה שאין הקול נשמע בבית השכן, וכך ערכו ביניהם 'וויכוח' זה עומד על שלו וזו על שלה... עד... שנשמעו דפיקות בדלתות הבית, משפתחו הדלת ראו ששכנם שמעון עומד על הסף, וכה אמר להם... אנטשולדיג (סליחה) לא אביתי להפריע לכם, אבל זאת ברצוני לאמר לכם שאין כל צורך לבנות קיר נוסף, כי ממילא אין שומעים דבריהם בבית השכן, אף לדידן ייאמר, מנין לו ליצר שעמדת להתפלל לפני וויכוחם, אלא בע"כ שהיטב נשמעים דבריהם בבית השכן, אף לדידן ייאמר, מנין לו ליצר שעמדת להתפלל לפני קונך, אם לא שתאמר שהיטב היטב נשמעים דבריך למעלה...

באר הפרשה - ויצא

עומד מוצב על ידו, וכל הנעשה בעולמות העליונים והתחתונים הכל תלויים בו.

לו שמירה וישועה, וכשיגל את הבאר אז יושפע עליו שפע רב טוב.

זבזה יש לבאר בפסוק (טו) 'ואנכי לא ידעתי ופירש"י, שאם ידעתי לא ישנתי, פירוש אם הייתי יודע כמה חשובה היא עבודתי ועד היכן היא מגעת אזי מעולם לא ישנתי בתרדמת הבלי הזמן אלא הייתי מתעורר להתחזק בעבודת הקודש.

ויגל את האבן - על האדם לנסות את כוחו בעבודת ה' ובמלחמת היצר

בפרשתן (כט כ"י), 'והאבן גדולה על פי הבאר... השקן הצאן ולכו רעו... לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן... ויגש יעקב ויגל את האבן.. וידועה הקושיא, וכי לא ראה יעקב ש'האבן גדולה' מדוע אמר להם 'השקן הצאן ולכו רעו', וביאר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא בליקוטי יהודה), שכשראה יעקב אבינו את הרועים יושבים לצד הבאר באפס מעש, אמר להם, וכי בשביל שגמרתם אומר שאין בכוחכם לגלול את האבן אינכם עושים מאומה, לא זוהי הדרך - ראשית דבר על האדם לנסות ואז יהיה ה' בעזרו... וכן עשה יעקב בעצמו - אף שידע שאין בכוחו לגלול את האבן, מכל מקום עשה את המוטל עליו, ניסה את כוחו וזמן השמים עזרוהו שהוריד את האבן 'כאדם המעביר פקק מעל גבי חבית' (רש"י). מכאן מודעה רבה לאורייתא, לכל העומד בשערי התורה והעבודה, שלעולם לא יאמר - אין בכוחי עשות כך וכך, רק ניסה את כוחו ויעשה את המוטל עליו, ומכאן ואילך יעזרהו ה', כי אין הקב"ה דורש ומבקש מהאדם את ה'הצלחה' אלא את העבודה והיגיעה ותנו לא כ"ט.

עולים ויורדים 'בו' - כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים באדם

בפרשתן (כה יב), והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. והתמיהה עולה מאיליה שהרי המלאכים תחילה ירדו בסולם מהשמים לארץ ולאחר מכן עלו שוב למקומם, ואם כן היה צריך לומר 'יורדים ועולים בו', ומדוע הזכיר תחילה את עלייתם המאוחרת. וביאר הכתב סופר (ד"ה והנה) 'כי האדם פרא אדם יולד, ויש בידו להשלים נפשו להיות הולך ממדרגה למדרגה עד שמגביה עצמו יותר ממלאכי השרת', עפ"ז יש לפרש ש'הסולם' רומז על האדם שהוא מוצב ארצה אך ראשו מגיע השמימה - שיכול להתעלות ולהתרומם עד השמים, ובתחילה מלאכי אלוקים עולים במעלה עליו כי הם גבוהים ורמים ממנו, אך בידו להתעלות עליהם עד שהם יהיו 'יורדים' במדרגה למטה הימנו, וזהו עולים ויורדים בו - שהכל תלוי ביד האדם כ"ח.

בעין דברים אלו מצינו להרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ט ד"ה בפסוק) העומד על דיוק הלשון בפסוק, שבסולם אמר 'והנה סולם מוצב ארצה' ואילו בהמשך נאמר 'והנה ה' ניצב עליו', מדוע לא נאמר כיו"ב גבי הסולם - והנה סולם ניצב ארצה. ומבאר שהחילוק ביניהם ש'מוצב' הכוונה שהוא עומד ע"י סיוע, שאחד מחזיק בו לבל יפול ממעמדו, אבל ה'ניצב' עומד מעצמו בלא סיוע ועזר, ולכן נאמר 'והנה ה' ניצב עליו' שהרי אין צריך לומר שניצב מעצמו, אך הסולם מוצב ארצה כי אין עמידתו אלא ע"י אחר המייצבו ומחזיקו, ולרמוז לאדם שהוא המעמיד את הסולם העולה בית א-ל

כת. איתא מהרה"ק ה'חידושי הרים' זי"ע על דברי המדרש (ב"ר סח יב) 'והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', (לחד מאן דאמר) עולים ויורדים ביעקב, ווקדים בו, וכשראה יעקב שכל מלאכי אלוקים תלויים ועומדים בו ובמעשיו, אמר, אילו ידעתי עד כמה אני פועל בהאי עלמא לא ישנתי, וז"ל הרי"ם, ואם היה אדם מישראל יודע עד היכן ולאיזה מקום מגיעים מעשיו, כי אז לא היה מבטל שום דבר מהעבודה וממעשים הטובים, והוא על ידי מעשיו יכול להרבות שפע ושמחה בעולמות העליונים.

כט. והעיקר שלא ישב בחיבוק ידיים, אלא יזיז עצמו ממקומו אז יסייעוהו מן השמים, איתא בגמרא (חולין צא:): שכשיעקב יצא מבאר שבע עבר בדרכו במקום המקדש והמשיך ללכת עד שהגיע לחרון, כי מטא לחרון אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום. וידועה הקושיא, מדוע לא עצרוהו תחילה מן השמים בשעה שהגיע בראשונה למקום המקדש שתשקע

שכתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע על הפסוק (דברים יב ה) 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', פירוש, שאם תבקשו פניו שזהו לשון דרישה וכו' אז תזכה ובאת שמה, שעל ידי הדרישה באמת אכן זוכים לביהמ"ק בב"א^ל.

מה נורא המקום הזה - קיום המצוות ביראת ה' מבלי לחפש מדרגות

בפרשתן (כה טו), 'וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ומבאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, אחר שראה יעקב בשינתו מראות ונילוויים נפלאים, התחיל להתחרט מדוע לא שכב לישן עד עתה - בי"ד שנים שהיה בישיבת 'שם ועבר', אך מיד חזר בו ממחשבתו, ואמר אין זה - מחשבות כגון דא אינן נכונות, כי עיקר עבודתנו בעולם הזה הוא ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולא להתענג משבר המצוות, דהעונג מזוי השכינה הוא חלק משבר המצווה, ומקום התענוג הוא בעולם הבא^{לא}.

והעיקר שישתוקק בכל עת לעלות ולהתקרב אל ה', וה' יגמור בעדו, וכך רמזו בפרשתן, בפסוק (כח נב) 'והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים', שהנה ידוע מה שאמרו חז"ל (חולין צא:): שיעקב לקח מאבני המקום, אלא שהתחילו מריבות זו עם זו, שכל אחת 'אמרה' עלי יניח צדיק את ראשו, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת. ולכאורה יש להתבונן שהרי לא עבד קוב"ה ניסים ללא צורך, ומדוע כאן שינה את מציאות העולם לאחד את האבנים, ומדוע 'זכו' אבנים אלו שייעשה להם נס גדול כ"כ שלכאורה אין בו שום תכלית אלא להשביע רצונם. אלא ללמדנו כמה גדול כח הרצון, שאם משתוקק בכל ליבו ונפשו הקב"ה יסייע בעדו להשלים רצונו, ואפילו אבנים יתאחדו למלאות רצונם, וכל שכן מי שליבו קשה כ'אבן' הרוצה להתקרב לעבודתו. ועל זה אמר יעקב 'האבן הזאת' - כלומר כח התשוקה והרצון המהפך אפילו אבנים לאבן אחת הוא יהיה בית אלוקים, שע"י התשוקה באמת נזכה לבניין בית הבחירה. ועל דרך

השמש ויאלץ ללון שם, אלא ללמדנו יסוד גדול שכל הזמנים הגדולים והמקומות הקדושים לא יועילו לו לאדם אם ישב באפס מעש ובחיבוק ידיים, ורק כאשר התעורר מעצמו לשוב אזי נעשו לו ניסים וקפצה הדרך וכו'. אולם לעומת זאת, די היה בכך שיהיב דעתיה למיהדר, וכלשון המדרש פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, שכבר מיד שעלתה במחשבה לפניו לשוב על עקבותיו הרי קפצה לו הדרך.

הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע נשא משלו לאחד שברח מליסטים מזויין החפץ ליטול נפשו, ובדרך מנוסתו פגע בבית על אם הדרך, מיד החל לדפוק על שעריו בחזקה בבקשת עזרה ותחנונים שיכניסוהו ויצילוהו מיד אותו רשע, השיבו לו אנשי הבית, 'בוא ברוך ה' - בשמחה רבה נארח אותך אבל, שמע נא, דלת הבית נעולה והמפתח נמצא מבחוץ, על כן טול את המפתח ופתח בעצמך את הדלת... אבל שוטה זה המשיך לדפוק ולזעוק רחמו עלי ואל תתנו אותי ביד צריי ורודפיי... כך נמי, הקב"ה אומר פתחו לי פתח - הן 'המפתח' נמצא ברשותך, פתח את הדלת ואזי אוכל לפתוח לך כפתחו של אולם בלא גבול ולהצילך מיד היצר הרע.

וכבר אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (ליקוטים עמו' קטז) שנקטו לשון זה 'כפתחו של אולם', כי לפתח האולם לא היו דלתות כלל... אלא היה פתוח לרווחה, וז"ל. אולם יש לפרש עפ"י המשנה במסכת מדות (פ"ב מ"ג) 'כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות חוץ משל אולם' היינו שפתח האולם היה תמיד פתוח, וזה רמזו חז"ל שאם יהיה לאדם רצון לשוב לה' אפילו מעט כחודה של מחט, יפתח לו השי"ת פתח שלא יסגר לעולם.

ל. כי אין לקב"ה חפץ אלא ברצונו וחשקו של האדם, ומעשה היה בחסיד אחד שנסע אל הרה"ק ר' העניך מאלכסנדר זי"ע, וכתב שמו ושם אמו בקוויטל (פיתקא בה מוזכרים שמות אנשים לפקידת דבר ישועה ורחמים), ושם אמו של האיש היה 'אסתר' ובטעות כתב 'עשטר'. נענה הרה"ק ואמר, כל אותיות שם אמו ברורים היו לפני החסיד, ורק האות 'רי"ש' לא הייתה נהירה לפניו, ונתבלבל בסדר כתיבתה... ואמר צדיק אחד לפרש בדרך רמז דברי חכמים וחידותם, כי עפ"י הרוב נראה לו לאדם, שהרצונות אשר עלה בידו להוציאם אל הפועל הרי הם נחשבים לו, אבל מה שרק רצה ובפועל לא הצליח בו אינו נחשב, אבל האמת הוא ההיפך שהעיקר החשיבות הוא הרצון, ודייקא זאת בודקים בשמים ממעל - כמה רצה וחשק האדם, שהרי 'רחמנא ליבא בעי', אף גבי יהודי זה, אותם האותיות שרצה לכתוב אכן נחשבים ונידונים כמי שנכתבו כהוגן, אבל, האות שהצליח לכתוב מאן יימר שכ"כ נחשבת היא...
לא. וכבר היה מעשה שמאן דהו שאל את הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע בעיצומה של סעודת מלוה מלכה אחר שזמרו

'אליהו הנביא' ואמרו שם 'אשרי מי שראה פניו בחלום' - האם כבר זכה לגילוי אליהו, ענהו השפ"א, במקום

יעקב 'מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלוקים' - ה'יראה' שיש כאן היא הבית, ואילו וזה - התורה שלמדתי עד היום היה רק שער השמים. השער הלז לא נעשה להישאר עמוד בו, אלא 'זה השער לה' צדיקים יבואו בו' (תהלים קיח ט).

אלוקים יבקש נרדף - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף

בפרשתן (ל א), 'ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, איתא מהרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע (קול שמחה), 'ואינו מובן', שהרי נראה הדבר כ'מעשה נערות', לומר שאם לא יהיו לה בנים תמות, אלא, מכיוון שראתה רחל שאחותה לאה ששנואה היא - יש לה בנים, והיא שאהובה היא - אין לה בנים, הבינה שבוה גופא תלוי הדבר, כי הקב"ה אוהב את השנואה ושבורת הלב, וזה 'ותקנא רחל באחותה' - על כי שנואה היא, ואילו היא איננה שנואה, הלכה ואמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, כי ידעה שאין דבר שיקפיד עליה יעקב כמו על זה, ואכן כיוונה לדבר אמת, דאחר הדברים האלה נעשית שנואה, כדכתיב 'ויחר אף יעקב ברחל', ומיד נפקדה וילדה את יוסף, ללמדך שהקב"ה שוכן את דכא ומרפא לבות נשברים (הר"ב מסיים שדבריו אלו על דרך הלצה, אך הרבה יש לנו ללמוד מהלצותיהם של הצדיקים).

ובן מצינו להרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע בפרשתן (ל א) 'ותאמר אסף אלוקים את חרפתי, אלוקים הוא כינוי למידת הדין, וכך אמרה תורה, אסף אלוקים - כל הדינים נאספים ומסתלקים, ע"י את חרפתי - כשארם

עוד אמרו בשמו, על זה הפסוק - 'אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, וירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים', וברש"י, שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, פירוש, אם ידעתי ש'המקום בית אלוקים' לא ישנתי מחמת מצוות 'מורא מקדש' וכדאיתא ביבמות (ו:): 'לא מהמקדש אתה מתירא אלא ממי שציווה על המקדש', ואם כן, אפילו שהייתי יודע שבשנתי יתגלו לי גילויים נוראיים ונפלאים כאלו, גם כן לא ישנתי, כי כל הגילויים כולם אינם שווים לו לאדם - אם מחמתם יצטרך להקל באיזה ענין גדול או אפילו קטן ביראה מהורה"ב.

ביוצא בזה פירש ה'בית אהרן' (עמוד קלו:): את הכתוב (ישעיה לג ו) 'יראת ה' היא אוצרו', שאין לו לאדם לחפש כי אם יראת שמים בלבד שרק זה תלוי בידי אדם ועי"ז זוכה שיפתח לו ה' אלוקינו שערי אוצרותיו

במעמד 'חנוכת הבית' לשיבת 'חכמי לובלין' נשא הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע את דבריו, בתוך דבריו הביא מאמר בשם מרן הבעש"ט הק' זי"ע על זה הכתוב, 'אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים', ולכאורה צריך ביאור כפל הלשון 'זה וזה', אלא כמו שאמרו להמשיך על מי שלומד תורה ואין בו יראת שמים - 'מכריו רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד' (שבת לא:), פירוש, 'התורה' היא השער, ובה נכנסים אל הבית - זה 'יראת שמים', ועל זה מכריו רב ינאי, חבל על מי שעדיין אין לו בית לדור בו - שאין לו 'יראת שמים', וכבר בונה לו שער ודלת - שעוסק בתורה בלי 'יראה', וזה מה שאמר

אשר אותו פלוני יהא שקוע ב'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים' טרוד הוא ב'אשרי מי שראה פניו בחלום', כי אין העיקר גילוי אליהו ושאר דרגות עילאיות, אלא בזאת יתהלל המתהלל במידת הירא"ש שבו, ובכך שאינו הולך אחר עצת רשעים ואחר עצת יצרו הרע.

ורמזו בפרשתן, 'וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום' (לא - ב), יש שביארו, שיעקב ראה, כי עד הלום היה שונא את לבן ולא היה רוצה לראות פניו כלל, ואילו היום איננו עמו כתמול שלשום, וכבר פסק להפריע לו ראיית פני לבן, מיד אמר, עלי לעזוב המקום ולברוח מכאן.

לב. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע ביאר בפסוק האמור בסוף פרשתן (לב ב) 'ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים', היינו שלא חיפש את ההתגלות של המלאכים, אלא 'הלך לדרכו' ועבד את בוראו בתמימות, ולכן זכה 'ויפגעו בו מלאכי אלקים' שהם פגעו בו (אמרי פינחס השלם, וישלח).

עוד הביא שם, שפעם היה איש אחד שהרבה והפציר בתפלה שיזכה לרוח הקודש, ואכן הועילה תפלתו למחצה, כי זכה לרוח אך את הקודש לא השיג... ואף שזו הלצה בעלמא יש ללמוד מזה הרבה, כי מי שאינו עובד את הקב"ה לשם שמים לא יתכן שיזכה למדריגות.

תביישנו בפני השרים, והרי הבושה תגדל כאשר יתבייש בפני שרים נכבדים יותר. ואז יהיה ראוי לראות 'מלאך'. ובוזה מבואר, האיך אפשר שפי טמא כשל בלעם יברך את עם ישראל, בניו הקדושים של המקום, אלא שע"י הבושה נתקן במעט, והוכשר אותו רשע לברך את עמו ישראל.

לדין ייאמר, אם בלעם המשוקץ ומתועב, היה בידו לראות מלאכים כמו עיניו, ואף לברך את בני ישראל אחר שנתבוה, קל וחומר לדין שבידינו 'לראות מלאכים' לה ולפעול 'ברכות' וישועות למעלה מדרך הטבע לאחר עברינו איזו בושה, כי הרי כל חד וחד מאתנו אינו במדרגת הרשע כבלעם, על כן, מי אשר באה לידו בושה ובזיון, לא יחרף את המבייש, אלא ישמח ויגיל על ה'זכיה' שזיכוהו מן השמים, לברך את ישראל עם קרובו, להשפיע עליהם שלום טובה וברכה חיים חן וחסד (ואף על עצמו כמוכן).

עובר חרפה ובושה^{לג}, מכאן ילמד האדם, לשמוח בכל דבר בושה ובזיון, כי בזה מתבטלים כמה וכמה דינים וייסורים מעליו, עד שהיה ראוי לו לשגר דורונות למבזים אותו^{לד}.

וכן כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע בענין זה (פר' בלק בר"ה ועתה נבוא אל הביאור), לבאר, האיך יכול להיות כדבר הזה שבלעם, שהיה רשע מופלג זכה לחזות בפני מלאך אלוקים, אלא, מכיוון שנחל לחלקו ביזי בזיונות מתוך ה'דין ודברים' שהיה לו עם אתונו (סנהדרין קה: ועיי"ש), ואחר בזיונות כאלו, אפשר אף לטמא כבלעם לראות כמו עיניו - מלאך אלוקים.

על פי זה מסביר, מדוע לא הסכים הבורא שילך עם השרים ששלח בלק בפעם ראשונה, ורק לאחר שהוסיף בלק לשלוח 'שרים רבים ונכבדים מאלה' (במדבר כב טו) הסכים לו שילך עמם - כי רצה הבורא להראותו את המלאך, ובכדי שיהא ראוי לכך - הוכרח שהאתון

לג. לפני כמה שנים סיפר לי 'עסקן' ידוע שליט"א הפועל גדולות ונצורות לטובת משפחות השרויות במצוקה, בחוסר הפרנסה וכהנה, באחד הימים התקשר אליו אברך, ושפך עליו 'קיתון של רותחין' - מדוע אינו עושה מאומה לרווחת אביו שליט"א הסובל נוראות מחרפת רעב ומחובות עצומים הרבוצים על כתפיו, הלה ביזהו כאחד הריקים שהוא גנב ושקרן, כי בכל קצווי תבל הוא מפרסם על גודל מפעליו להחיות עם רב, ובאמת הוא נוטל את כל הממון הרב לכיסיו... ומתפרנס משוד עניים מאנקת אביונים. העסקן ניסה לקיים 'והייתם נקיים' והחל להצטדק ולהוכיח לו באותות ובמופתים כמה טירחות טרח ונתייגע בעבור משפחתו במחצית השנה האחרונה, ואפילו בחודש האחרון השיג עבור אביו סכום נכבד של 5,000 \$ טבין ותקילין. ברם, זה המחורף ומגדף נשאר בשלו, ומענה בפיו, שאותם 5,000 \$ לא הגיעו מהעסקן, ולא היה אלא 'שליח' להעביר את הכסף... העסקן ראה עם מי יש לו 'עסק ושטנה', החליט להיות מ'השומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים', קיבל את הדין באהבה. והנה, 'נאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר' - באותו היום פנו אליו שני גבירים שזה זמן רב הוא עומד עמם ב'דין ודברים' שירימו את נדבתם לטובת מפעלות החסד והצדקה, הראשון התקשר לבשר לו שקיבל על עצמו לתת 2,000 \$ מדי חודש בחדשו, ואילו השני הודיע על נדבתו בסך 1,800 \$ בכל חודש, חישב ומצא כי במשך השנה הבאה תעלה תרומתם לסך 45,600 \$ טבין ותקילין. הוסיף העסקן ואמר, מי יתן לי עוד מנת גידופין ובזיונות כמו שהיה לי בבוקרו של יום בכדי שאקבל תמורתם עוד ארבעים חמש אלף... כי אכן גדול כוחם של בזיונות להמתיק כל הדינים ולהחיש שפע ברכה והצלחה.

לד. ידוע שהרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע היה מרבה לפעול ישועות ע"י 'שוב' - טבילה במקווה, סיפורי מופת רבים מתהלכים אודות פעולותיו הנשגבות בטבילותיו במקווה. פעם אירע שנכנס הרבי למקוה והחל פושט ומניח בגדיו ליד בגדיו (ההדורים) של יהודי מתושבי חו"ל (ארה"ב) שלא הכיר את הרבי, באותה שעה היה היהודי בבור הטבילה, משיצא ה'אורח' מהטבילה גער ברבי וכי את ה'שמאטעס' (סמרטוטים) שלך באת להניח בסמוך ל'בגדיי' - כי בגדיו של הרבי היו ישנים ולא הדורים כלל, ובוזה תפס את בגדי הרבי וזרקם לארבע רוחות השמים... כמוכן שהרבי לא הוציא הגה מפיו, ובדומיה שב לחזר אחר בגדיו... בצאתו מהמקווה נענה ואמר למשמשו הגה"ח רבי אליהו ראטה זצ"ל, היום פעלנו (אותות ומופתים) ע"י הבושות והבזיונות הרבה יותר ממה שפעלנו בטבילה עצמה... לה. וכבר אמרו, שפעמים עומד לו אברך בתחילת התפילה, ובד בבד עם תחילתו באמירת 'דיד נפש' נראה לו כי כבר תפס את כל ה'מלאכים' בידו, ובו ברגע הגיע מאן דהו וביישו בבושות נוראות, אזי ירגיש כי כל המלאכים התעופפו ופרחו להם מידו, אבל ה'בת עין' מכחישו באמרו, אדרבה, עתה נעשית ראוי לראות מלאכים...

ואהבת לרעך כמוך - השכר על גמילות חסד

בפרשתן (ל יא), 'ותאמר לאה בגד ותקרא את שמו גד', וברש"י, 'בא מזל טוב, כמו (שבת סז):' 'גד גדי וסניק לא', ולכאורה יפלא, דזה אינו שום רמו לאיזה עובדא שהיה בלידתו, וגם לא רמזה שום תפילה בקריאת זה השם, כמו בשאר שמות השבטים, ומבאר הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע (קול שמחה, בפרשתן) שלכאורה קשה עוד, מדוע נתנה לאה את שפחתה להנשא ליעקב, בשלמא רחל נתנה שפחתה מפני שהיתה עקרה, וכענין שאמרה שרה אמנו 'אולי אבנה ממנה', אבל מאיזה טעם הוצרכה לאה לכך, אלא, אחר ש'עמדה מלדת', והיה ברצונה להעמיד עוד שבטים^{לו}, אך לא הייתה יכולה להתפלל על כך, כי כבר היו לה ד' שבטים וידעה שרק שנים עשר שבטים יוליד יעקב, נמצא שלכל אחת מהאמהות צריך להיות ד' שבטים

(כי באותה שעה עדיין לא נשא יעקב את זילפה שפחת לאה, רק את בלהה שפחת רחל, חשוב י"ב שבטים לנ' אמהות נמצאת כל אחת זוכה בד' שבטים), והאיך תבקש שיהא לה עוד שבטים ויחסר לאחת משאר האמהות, על בן עשתה מעשה גמילות חסד ששחררה שפחתה ונתנה ליעקב, בכדי שעל ידי זה יתעורר עליה מלמעלה מידת חסד לגמול חסד בין לעניים בין לעשירים, וזה פירוש 'ותאמר לאה לא גדי', שהוא 'ראשי תיבות' ג'ומל ד'לים, לרמו, שעל ידי גמילות חסד שעשתה נתעורר עליה ממעל מידה כנגד מידה לגמול עמה חסד, ונולד לה בן זה י"ז.

ובך כתב ה'חוקוני' (ל יח) על הפסוק 'נתן אלוקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי - ואע"פ שאחותי עשתה בן (ועדיין לא זכתה עבור זאת לבנים), היא עשתה לפי שלא היו לה בנים, אבל אני הרבה בנים היו לי, ובשביל

לו. סיפר אחד מהרבנים החשובים בעי"ת בני ברק שבימים מקדם עברו עליו זמנים קשים בעיני פרנסה ועוד, נכנס אל רבו הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע ותינה את צערו בפניו, אמר לו הרבי הנה איתא במדרש איכה (פתיחתא כד) שבזמן חורבן הבית נזדעק אליהו הנביא וקרא לאבותינו ישיני חברון, ואמרו שם שאברהם פתח ואמר רבש"ע למאה שנה נתת לי בן וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלושים ושבע שנים אמרת לי העלהו עולה לפני ונעשיתי עליו כאכזרי ולא ריחמתי עליו, אלא אני בעצמי כפתתי אותו... לאחמ"כ פתח יצחק ואמר רבש"ע כשאמר לי אבא 'אלוקים יראה לו השה לעולה בני' (לעיל כב ח), לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צווארי תחת הסכין, ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני, פתח יעקב ואמר רבש"ע... עכשיו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבחה, לאחר שגדלתם כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גידול בנים, כי רוב ימי הייתי בצער גדול בעבורם, ועתה לא תזכור לי זאת לרחם על בני (עכ"ל), ולכאורה צריך ביאור אחר שראה יעקב כי לא הועילה זכות ה'עקידה' והשחיטה, וכי תועיל להגן עליהם זכות גידול י"ב שבטים, אלא וודאי, שלגדל כראוי י"ב שבטים חשוב יותר מעקידה... ובזה רצה הרבי לומר, שלא יבכה על מצבו, אלא ישמח בחלקו שחלק לו ה' - בנים ובנות הולכים בדרך התורה והעבודה לתפארת בית אבות, כי אין גבוה מזה.

לז. ומצאנו מקור לדברים ב'חכמת מנוח' על דברי הגמרא (תענית כה): מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו ואמר, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים... יצתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו. והקשה ב'חכמת מנוח' בשם ספר 'בית אלוקים' אם כן - שזה מעביר על מידותיו הרי בזה גופא הוא גדול מחברו (ושם תירץ, ששניהם עשו אותן הפעולות, אלא שר"א היה בטבעו בעל צדקה, ולא הצטער כל כך בעשייתו, אבל ר"ע לא היה מוכן לעשיית הצדקה מצד טבעו, וכבש את יצרו מתוך צער ויגיעה וע"ש זה נחשב 'מעביר על מידותיו' לכן זכה שנענתה בתפילתו). ותירץ החכמת מנוח וז"ל שר' אליעזר קיים את כל התורה כמו ר' עקיבא, אלא שר"ע הורגל לעשות כמה דברים לפני משורת הדין עם שאיננו חובה ולא מנהג - על כן ירדו גשמים מיד כשהתפלל.

כן היה מעשה לפני כמה שנים בעי"ת בני ברק, שנולד בן זכר למז"ט לאביו ואמו שהמתינו שנים רבות לזש"ק, וזה דבר ישועתם, מחלוקת גדולה פרצה בין השכנים באותו בניין שדרים ההורים, בתוך המהומות והוויכוחים נענתה אחת השכנות בדיבורים בוטים כמדקרות חרב, באומרה, עתה ראיתי כי 'הקב"ה מבין היטב למי לא לתת ילדים'... אין צריך לבאר עד כמה דיבורים כגון דא מקרעים לב אומללים... ואכן האשה ברחה לביתה בבכי תמרורים... בבוא הבעל לביתו החליטו יחדיו כי הם מוחלים בלב שלם לאותה פוגעת... ואכן, נס גדול נעשה להם, ואחר כעשרה חדשים נולד להם בנם למז"ט, יזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט ונאמר אמן.

היתה זוכה להעמיד כל י"ב שבטי י-ה, והפסידה לעצמה עשר שבטים שנולדו מאחרות. אמנם לאמיתו של דבר, וותרנות זו אין בה הפסד אלא כולה רווח, שהרי היתה רחל עקרה, והזכות שעמדה לה להיוושע ולהיפקד היא החסד והוותרנות שעשתה עם לאה במסירת הסימנים לה (בשם הגאון רבי אליהו בער וואכטפויגעל זצ"ל) לט.

דברי חכמים בנחת - ידבר לבני ביתו בלשון פיוס וריצוי

בפרשתן (לא ג), 'ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה... והסביר להם באריכות בטוב מעם ודעת, עד כמה שלבן רימהו עשרת מונים, וכו' ולכן ברצונו לעזוב את מקומו, ורק בסוף דבריו אמר להם שכך ציווהו ה', ותמוה, מדוע הוצרך להאריך כ"כ לפתות ולרצות את האמהות הקדושות, מדוע לא אמר מיד בה אמר לי ה' - 'שוב אל ארץ מולדתך'. ומבאר ה'של"ה' הק' (תורה שבכתב, ויצא מד), כי אין ראוי לאדם כשירצה דבר מה מאנשי ביתו שיבריחם על זה באונס², אף כשהוא מושל בהם. אבל ישתדל לפתות אותם אל מה שירצהו בתכלית מה שאפשר - כדי שיתעוררו לזה מעצמם. כי כך יותר טוב משיעשו רצונו על צד האונס וההכרח, ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאה כדי שיתרצו בטוב לב, ואע"פ שהקב"ה ציווה לו שישוב

גמילות חסד שעשיתי שמסרתי לו שפחתי נתן אלוקים שברי'. עכ"ל.

ביותר הדברים אמורים כאשר האדם 'מוותר' משלו בכדי להיטיב לאחרים, שכל השערים נפתחים לישועתו, ואף אם נראה בהשקפה ראשונה ש'הפסיד' מחמת וותרנותו, אך מילתא דפשיטא היא שלעולם לא יפסיד, ובעיניו יראה כמה טובה נצמחה לו ממעשיו הטובים.

ומעשה אמהות סימן לבנים, שהנה מצינו בלאה שקודם שנולדה דינה התפללה שיהפך לנקיבה כדי שלא ייגרע חלקה של רחל מאחת השפחות ויהא לה לפחות שני בנים, ואכן נעשה נס ונהפך לנקבה ונולדה דינה, ובעיני בשר נדמה שלאה הפסידה אחד מי"ב השבטים לטובת רחל, אמנם בסופו של דבר גילו לנו חז"ל שמדינה נולדה 'אסנת' שנישאת ליוסף וממנה יצאו מנשה ואפרים שאף הם בכלל השבטים 'וכראובן ושמעון יהיו לי', עתה בואו חשבון, לאה וזייתה על בן אחד וקיבלה תמורת זאת שני בנים.

גם ברחל מצינו כזאת שהיא וזייתה ללאה ומסרה לה את הסימנים, ובזאת 'הפסידה' להיות אשתו היחידה של יעקב אבינו, וכל הרואה יאמר, שלולא וותרנות זו

לח. ויש להוסיף עוד, שהנה רחל נתנה את שפחתה בלהה ליעקב באומרה 'ואבנה גם אנכי ממנה' (ל ג), וכתב ה'כלי יקר' (לעיל יז טו) 'לדעת חכמי הקבלה יש באות ה"א כח התולדה כמ"ש (להלן מז כג), הא לכם זרע...', וזהו טעם לשני הה"ן של בלהה, שהרי בשם 'רחל' אין כלל את האות ה', ולכן היה חסר לה בכח התולדה, ואילו בבלהה יש שתי ה', אחת לה ואחת לרחל. והרי מתחילה לא הייתה 'בלהה' שפחת רחל אלא 'זלפה' הייתה שפחתה, ואילו בלהה היתה שפחת לאה, רק, כשהכניס לבן את לאה לחופה תחת רחל נתן לה את זלפה לשפחה לבלבל את יעקב (שיראה את זלפה שפחת רחל כרוכה אחרי ה'כלה') וממילא העביר את בלהה לרחל, וכמפורש ברש"י (ל ט). ומעתה, אילו רחל היתה עומדת על שלה ולא נותנת את הסימנים אזי לא היה מצליח לבן במזימתו והייתה חוזרת זלפה לרחל, ושוב לא היתה יכולה בלהה לתת ה' אחת משמה לרחל.

לט. ומלבד ענין מעלת ה'זויתור' למדנו כאן גם חיזוק גדול באמונה בה', שהנה יעקב עבד שבע שנים ברחל ובסוף רימה אותו לבן ונתן לו את לאה, ולכאורה היה יכול יעקב להתלונן ולהתמרמר מה חטאי ומה פשעי שנתנו לי את לאה בעל כרחי וכנגד רצוני, ומדוע עשה ה' ככה... אמנם באמת כל מעשה זה היה אך ורק לטובתו השלימה של יעקב, כמבואר לעיל, שאילו היה הכל נושא את רחל בלבד היה נשאר הוא והיא עקרים כל ימי חייהם, ורק מחמת רמאותו של לבן היה ביד רחל לוותר ולמסור את הסימנים ללאה שלא תבוש ולא תיכלם, והיא שעמדה לה בסופו של דבר להיזכר לטוב, הרי לך כמה הקב"ה עושה עלילות להיטיב לבריותיו.

מ. אגב אורחא, נציין את דברי הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ השלם) בפרשתן, וז"ל. 'השלום לו ויאמרו שלום, והנה רחל בתו באה עם הצאן' (כט ו), נראה לפרש, כי יש מי שיש לו שלום עם בני עירו מתוך אהבה, ומתייחס השלום אליו. ויש איש רע, גבר אלים, שהכל יראים ממנו, ומפני פחדו הם בשלום עמו, אבל רק לפנים. וזה 'שלום

באר הפרשה - ויצא

לבייתו^{מא}, וכבר אמרו (תענית כ.) 'לעולם יהא אדם רך בקנהיב ואל יהיה קשה כארוז^{נג}.'
 יומא דהילולא - לקראת הילולא קדישא של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע
 דברים נחמדים מצינו ב'מאירי' בביאורו לספר 'משלי' (כה נו) על דבריו של החכם מכל אדם 'אכול

דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם כבוד' ודבר זה נאמר אודות הצדיק כמדובר בפסוקים הקודמים. ומבאר, שאכן אכול דבש זה הבא לאכול מצוף הדבורים, אזי אף שמתוק הוא לחבו, מכל מקום הרבות לא טוב לא יוכל האדם לאכול מידה מרובה של דבש, פן תקצה נפשו בצוף המתוק ביותר. אך וחקר כבודם לחקור בכבודם ופעלם של הצדיקים והאבות הקדושים, זה לכבוד. וטוב הוא הדבר להרבות בהם כמה שיותר.

של שנאה, ויעקב שאל, השלום לו - אם יש שלום בינו לבינם מחמת אהבה (כמ"ש בב"ר, השלום לו השלום ביניכם לבינו), והשיבו, שלום - אך רק מתוך שנאה, והאות כי רחל בתו באה עם הצאן כי רועה היא, והרועים לא ירצו לרעות את צאנו אפילו בשכר והוא מוכרח לשלוח את בתו בין הרועים.

מא. מצינו בהאי ענינא בפרשתן (לא מו), 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים' ופירש"י, 'לאחיו, הם בניו שהיו לו אחים לצרה ולמלחמה', וז"ל החיד"א 'אפשר לומר דרמזו נמי מוסר לאב שבניו גדולים, שלא יכביד עולו עליהם, אלא יחשיבם כאחים ובזה יהיו 'נוחים' וישבו הוא ובניו בשלוה, שקטים ושאננים'. (הובא בחומש החיד"א בשם ברית עולם סי' שמ"ג). ואכן, סח רבי אריה לייב הכהן בנו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שאביו ז"ל היה אומר להם אכן בכיבוד אב ואם נזהרתם כראוי, אבל ב'איש אמו ואביו תיראו' לא נזהרתם, עקב אשר נהג עמהם כאח וריע ואף דיבוריו ותוכחותיו היו משוחים בשמן המור...

מענין לענין, כתב ה'ספורנו' בפרשתן, בפסוק (לב א) 'וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם', וז"ל. כבר אמרו 'אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך' (ברכות ז), אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו, להורות שברכת האב אשר היא על בניו 'בכל נפשו' בלי ספק, ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלוקים המברך, כאמרו (כז ד) 'בעבור תברכך נפשי'. עכ"ל. על כן העצה היעוצה - במקום לתור אחר ברכות וישועות במקום פלוני ואלמוני, ילך כל אחד אל בית אביו ויתברך ממנו, כי אם על ברכותיו של לבן הרשע שביקש לעקור את הכל הדברים אמורים, קל וחומר לבני ישראל הכשרים. לאחר ה'מלחמה' הגיע חתן יתום ביום חופתו אל הרה"ק מסאטמאר זי"ע וביקש להתברך מפה קדשו, נתן הרבי את ידיו הקדושות על ראשו והאריך בברכות ובתפילה במשך זמן רב, בלכתו שאלו המשמשים מדוע ברכו זמן רב כל כך מה שאינו נוהג לעשות אצל אחרים, השיב הרה"ק ואמר, תפילת וברכת ההורים לחתן קודם החופה מלווים אותו כל ימי חייו, והרי חתן זה אין לו אב ואם, שהרי הם נהרגו על ידי הרשעים עקדה"ש הי"ד, נמצא חסר חתן זה ברכות ותפילות אלו, על כן רציתי להשלים לו את החסר והעתרתי עליו בתפילה להצלחה בכל אשר יפנה. מב. סיפר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שבשנות ילדותו שאלו אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע, הנה כתיב 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' ותמוה, הרי השמים רכים הם (כי הם בנויים מאש ומים) והאיך עמד הסולם ועל מה נשען, ולא נתן לו ה'אמרי אמת' לענות, אלא המשיך ואמר, על כרחך לומר, שהסולם היה רך וקל יותר מהשמים, ועוד מוכרחים אנו לומר שהמלאכים שעלו וירדו על הסולם היו רכים וקלים יותר מהסולם - נמצינו למדים 'אז וואס מער הימעליש איז מען מער לייכטער' (כמה שיותר קדוש ושמימי הדבר כך הוא גם רך יותר), כי בכדי לטפס במעלות הקדושה על האדם להיות רך כקנה.

פעם ישב הרה"ק הר"ב ממעז'בוז זי"ע בעריכת שולחנו הטהור בליל שב"ק, באותה שעה ישב שם אברך למדן שהיה שקוע בתלמודו, בתוך לימודו הוצרך האברך לספר מסוים הנמצא בארון הספרים, ויקם האברך ממקומו, ולקח עמו את הנר שעמד על השולחן, מבלי להשים אל לבו כי שבת היום, כראות הר"ב את מעשיו נזדעק ואמר, 'מי האיש המעיז לקחת את הנרות מעל שולחני... כשמוע האברך את גערתו חזר והניח את הנר על גבי השולחן. לאחר מעשה נענה תלמידו הרה"ק מסאווראן זי"ע (שהיה נוכח שם), מכאן נלמד מידת המתינות של הר"ב, כי אם היה תיכף צועק עליו 'שבת', הרי מרוב פחד היה האברך שומט מידיו את הנר, והיה עובר בכך אף על איסור מכבה, אך משהערים לגעור בו על שלקח מעמו את הנרות שלו, הצילו על כל פנים מאיסור מכבה.

הרה"ק מקאצק זי"ע אמר, דעל ידי שאמר יעקב ללבן חותנו (לא לב) 'עם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה' לכן מתה רחל אמנו בדרך, מכאן חזינן עד כמה על האדם להזהר שלא לכעוס ולמשול ברוחו, שלא להוציא 'דבר חריף'

שאין מקום רק לעסק משנתנו. וז"ל, סוד הילולא צדיקי הוא שביום פטירת הצדיק אין עסק בכל העולמות לעסק בשום תורה כי אם במעשיו הטובים ובתורתו שחידש, דומיא דכתובה הנקראת בהלולא דחתן, שאין נקרא שם כי אם הכתוב לעסקי החתן והכלה, וזהו מה שאמרו בגמרא (ברכות ו:) 'אגרא דבי הילולא מילי', פירושו, מיליו ודבריו שחידש בתורה. עכ"ל.

מעתה, שומה גם עלינו בהאי יומא להתעסק בתורתו^מ וללכת בדרכיו הקדושים. ועל ידי זה נתדבק בו ונתקשר אל נשמתו הקדושה^מ ונזכה שתהא תורתו מגן לנו והוא ימליץ טוב בעדנו^מ.

זכותו יגן עלינו-ההשתטחות על הציון

כבר אמרו חז"ל (חולין ז:) גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, ובפרט ביומא דהילולא דיליה שרוחו הגדולה מרחפת ומסוככת בכנפיה להחיש ישועה לדופקים

וכלשונו הרבות בחקר כבודם של צדיקים, וההארחה באופני מעלתם הוא כבוד להמרבה, כי ברוב דבריו בזה יחדל פשע, באחוזו בנתיבותיהם והדבקו ביושר פעולותיהם. ואכן, עלינו ללמוד ממעשי אבות - סימן לבנים, לחיות חיים שיש בהם יראת שמים ויראת השם, בתוספת ראויה של אמונה תמימה וביטחון בצור כל העולמים.

הדברים אמורים ביותר ביומא דהילולא דיליה, כי גם בעולמות העליונים מתעסקים רק 'במעשיו הטובים ובתורתו שחידש' וכלשונו של הרמ"ע מפאנו בספרו 'כנפי יונה' (חלק ב' סימן צ"ב, הובא בישיבה ישראל ט"ו סיון) ד'הילולא' נקראת שמחת נישואין והילולא נקראת 'יום השנה' (יא"צ) וכמו שתחת החופה של 'חתן וכלה' אין עוסקים רק בענייני הנישואין - והבא לברר באותה שעה אפילו בסוגיות החמורות שבש"ס יענו ויאמרו לו 'אין באן המקום...! כך הוא גבי יום פטירת הצדיק

מפיו, ואף גבי יעקב גופיה מצינו שנשמר מאד, בזה שלא קילל את 'שליט מצרים' שדרש מבניו להביא לפניו את בנימין, ולא עוד אלא שציווה אותם (מג יא-יד) 'קחו מזמרת הארץ... וקל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש', ואם לא היה עוצר בנפשו, והיה מקלל את מושל מצרים היה מאבד גם את יוסף בנו...

מג. וכמה עלינו להיזהר במשנה זהירות שלא להיגרר אחר המחלוקת, כדמצינו ברש"י בפסוק (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא' - התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת. ולכאורה יפלא, אם כבר עשה הקב"ה 'נס' שנעשו כל האבנים לאבן אחת, מדוע לא השלים את הנס לעשותם כרים וכסתות, שיניח צדיק את ראשו על דבר רך, אלא מתרץ הגר"א מווילנא זי"ע, שמתוך ריב ומדון - אף אם יארע נס, אי אפשר שיצא דבר רך וענוג, כי אם דבר קשה ומשבר עצמות. פעם הביאו להרה"ק ה'ייטב לב' כד יין ששמו באידיש 'קריגעל', והיה הכד מיזופה בכל מיני יופי, נענה הבן ה'קדושת יו"ט' לאביו, הנה קריגעל הלז כל כך יפה היא, אבל זאת לא אבין מדוע נקראת בשם מכוער כל כך - שכן קריגעל הוא מלשון מצה ומריבה, נענה האב ואמר, אה, את שמו 'הרוויח' ביושר, כי יש לו למעלה פה גדול (לשפיכת היין) - כלומר שמדבר מידי הרבה, ו'ברוב דברים לא יחדל פשע' (משלי י ט).

מד. וכך כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פרשת נח עמוד י"ב ד"ה ענין) וז"ל. בהילולא של צדיקים גם מי שלא הכירו בחייו ולא שמע מפה קדשו דברי תורה, מכל מקום ההולכים בעקבותיו ומתאספים יחד, ומספרים סיפורי קודש, וחוזרים על דבריו הקדושים שלימד בהם איך לעבוד להשם יתברך, על ידי זה משיגים קשר ושייכות להצדיק וכמו שכתב מרן אא"ז ז"ל במכתבו (הובא לעיל)...עכ"ל.

מה. וכמעשה שהיה בעת פרידתו מבני קהילתו 'אווריטש', שטרם עלותו על הספינה בדרכו לארה"ק עמדו כל הקהל ונפשם בשאלתם, להישאר דבוקים בו, אמר להם ה'בת עין' בזה"ל: כתיב 'ובו תדבק', וכי אפשר לדבק בו, אלא הדבק במידותיו מה הוא רחום וכו' מה הוא חנון וכו', מוכח מזה כשמדבק את עצמו במדות של אחד דומה ממש כמי שמדבק בו, על כן גם אתם תראו לדבק את עצמכם במדותי אשר הורגלתי בהם מנעורי עד היום הזה, ויהיה כמו שמדבק בי ממש פנים אל פנים, והמידות שהורגלתי ליהרר מנעורי הם - לשון הרע, שקר, וגסות הרוח. (מובא בהקדמה לבת עין מפי בן אחיו).

מו. יש שאמרו, כי משמעות תיבת 'הילולא' היא 'שמחת נישואין', והנה בנישואין המנהג להעניק 'דורונות', אף בנישואין אלו מעניק הקדוש ברוך הוא 'דורון' ל'חתן' - הצדיק, שיוכל לשנות את גזר דינם של קרוצי חומר

על שערי רחמים^{מז}. וכדאיתא מהרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל, י"ד שבט, ב) שהטעם שיום פטירת הצדיק נקרא 'הילולא', כי אותו היום לצדיק הוא כ'בי הילולא' שהוא בלשון ארמי יום 'חתונתו', וכמו שבחתונה קורין את הכתובה לפני החתן להודיעו ולהזכירו את התחייבויותיו כלפי הכלה, כמו כן ביזמא דהילולא של הצדיק מזכירים את התחייבותו ולהתקרב אל הצדיק כלפי האנשים שחמו בצילומיה. עכ"ל. ובכלל הדברים הוא, 'שמוזכרים לו את התחייבותו' כי בידו 'לפרוע את החובות'...^{מט}

וביותר נשמעת התפילה כאשר עומד על אדמת קודש ופוקד מקום מנוחתו וציונו הקדוש של בעל

הדרים בעולם הזה, אמנם מובן שהקרוב קרוב קודם, על כן העצה היעוצה להתחבר ולהתקרב אל הצדיק כל אחד בדרכו שלו, אם בעריכת סעודה, אם ב'לחיים', אם בהשתטחות על הציון, ועל כולנה ללמוד מדרכיו של צדיק – לילך בהם ולעבוד בהם את ה' הוא האלוקים.

מז. אף מעשה פטירתו של צדיק זה – הציל חיי הרבים, היה זה בשנת תר"א, בראשית השנה פשטה בצפת מגיפה – מחלה ממארת חשוכת מרפא, וכל מי שנגע במי שתקפו החולי היה גם כן נחלה, מגיפה זו הפילה חללים רבים ואף ה'בת עין' נתקף בחולי זה, והתאבק במחלתו כמה ימים, לפני פטירתו הבטיח לבני העיר 'כי הוא הקרבן האחרון ממגפת הדבר, ואחריו לא תהיה עוד מגיפה בעיר זו', וכך הווה.

סיפר הגאון רבי ישעי' טישלער שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, כי לפני כשנתיים ימים (בשנת תשע"ז) פגש בליל שב"ק על פתחו של ביהמ"ד חסידי – אברך מ'קרית ספר' שבא לשבות שבתו אצל חמיו בבני ברק, אחר ברכת 'גוט שבת' שאלו האברך האם יש באותו ביהמ"ד ספר 'בת עין', ענה לו ר"י כאן אין 'בת עין', אמנם בביתי שוכן ספר בת עין אחר כבוד ואם רצונך עז להשיג את הספר עלה עמי לביתי ואלוהו לך... וילכו שניהם יחדיו, ויאמר ר"י לאברך האם חפץ מע"כ דייקא ב'בת עין' או כמו"כ טוב ספר חסידות אחר... פתח האברך וסיפר לר"י, לפני כשנה תמימה גמרתי למנות י"ב שנים מיום הנישואין ועדיין לא נפקדנו בזש"ק, בצר לי עליתי אני ובני ביתי לעיה"ק צפת להעתיר תפילה ותחנונים בזכות הצדיק הקדוש ה'בת עין' (לא היה אז יומא דהילולא של הבת עין), מכיוון שכהן אנכי וזכיתי להתקדש בקדושתו של אהרן אינני רשאי להכנס ל'בית החיים' להשתטח על ציון הקודש, ע"כ פניתי אני וב"ב לבית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע בצפת, שם קרענו שערי שמים בתפילתנו וקבלתי ע"ע שכשיוולד לנו הבן נלמד בכל שבת (בעת הסעודה) בספר הק' בת עין במשך שנתו הראשונה של הבן... ומיד נפקדנו בזש"ק, ואכן מיד קניתי את הספר למען יהיה מזומן תחת ידי בכל שבת, ובעזהש"ת הנני מקיים את אשר קבלתי על עצמי, אלא שכאן בבני ברק בבית מו"ח לא מצאתי את הספר ע"כ מצאתני מחפש אותו...

מח. כה כתב הגה"צ רבי יהושע דייטש זצ"ל (בית הלחמי פרשת פקודי) שבימי בחרותו בשנת תרפ"ז שהה בחג הסוכות בעיר מונקאטש, וביומא דהילולא של הרה"ק ה'דרכי תשובה' זי"ע עלה לציונו יחד עם בנו הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע. מנהגו של המנחת אלעזר היה לזמר את הפיוט 'בר יוחאי' על ציון אביו (על סמך שאביו חיבר ג' כרכים ביאורים על התיקוני הזה"ק), וכן עשה בשנה זו ג"כ, לאחמ"כ פתח לבאר את הזמר 'בר יוחאי' שבו אנו אומרים 'אשרי העם הם לומדיך', והלשון 'לומדיך' צ"ב, כי מן הראוי היה לומר אשרי לומדי תורתך או חיבורך, ומהו לומדיך שנראה כמו שהם מלמדים לרשב"י איזה לימוד, וביאר המנח"א, שהכוונה למה שהולכים בעת צרה לקברי הצדיקים לבקש מהם שיתפללו לבטל הגזירה, כי פעמים שמסתירים ומעלימים מהצדיקים את הגזירות, שהרי 'הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה', ומעלימים מהם את הגזירות כדי שלא יבטלו, ולכן באים בני ישראל על קברי הצדיקים לקיים הם לומדיך – שהם מלמדים את הצדיק מה נעשה בעולם, אלו גזירות קשות ניתכות על ראש בני ישראל חדשים לבקרים ל"ע... (ובזאת החל המנחת אלעזר לפרט בפני אביו באריכות את הצרות העוברות עליו).

מט. הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היה מבאר את ענין 'הילולא' של צדיקים, כי לצדיק יש כוחות אדירים, לפעול ישועות גדולות ונוראות בקרב הארץ, אמנם בעלותו השמימה בפטירתו מהעולם הזה – הרי הוא נוכח לראות שכל מעשי אלוקינו טובה רבה הם, וממילא אינו פועל להסיר הצער מעם בני ישראל הנמצאים בעולם הזה, וכפי המסופר שהרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע הבטיח קודם פטירתו מהאי עלמא – לתלמידו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע, שבעלותו לשמי ערבות לא ינוח ולא ישקוט עד שתבטל גזירה קשה שהיתה אז על ראשי עם בני ישראל, אחר זמן נתגלה אליו הרה"ק הרר"א בחלום ואמר לו, משעליתי למרום אינני רואה 'גזירות רעות' כלל, כי

ריקם, עד שאפילו הקב"ה חשש כביכול ממנה - שלא להשיב פניה ריקם, והוצרך להסתיר את מקום קבורת משה רבינו... ראה עד היכן הדברים מגיעים.

וזכר מצינו כזאת ב'מצבת קבורת רחל' שנקברה בדרך אפרת היא בית לחם, וכל הטעם לכך היה (כמובא נמי ברש"י ר"פ ויהי) כדי שיוכלו בני ישראל להתפלל שם בעת שיגורשו מארצם לגולה, וכך אמר יעקב אבינו לבנו יוסף 'ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה בשיגלה אותם נבזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה בזוכה ומבקשת עליהם רחמים', הרי שיוכו להינאל מן הגלות בזכותה של רחל אמנו כאשר ישתטחו על קברה, ותפילותיה מלוות את ישראל בגלות בהיותם בארץ לא להם^{נא}.

ההילולא^א. בפרט בצדיק זה שהעמיד ועצר את האבנים שהיו מרחפות סביב ראשי בני ישראל בעת הרעש הנורא בשנת תקצ"ז, אף כהיום הזה נעמיד ונעצור בכוחו הגדול את האבנים המעיקות על לכבות בני ישראל ומטר הצרות המרחפות סביב ראשי בני ישראל, ויאמר לצרותנו די.

צא ולמד כמה ישועות אפשר לפעול על קברם של צדיקים, כמו שאמרו בסוטה (יד. כפי שהוסיף בהגהות הב"ה באות א) 'מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם, מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה, שעתיד ביהמ"ק ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בכביה ויתחננו למשה, ויאמרו לו, משה רבינו, עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחיהם'. מכאן תראה גדולת כוחה של התפילה על קברו של הצדיק שאינה שבה

כל הגזרות 'טובות' המה, ולכן איני יכול לבטלה. אמנם ביום ההילולא יורדת נשמת הצדיק להאי עלמא ושוב רואה היא לנגד עיניה את כל הצער ומכאוב העוברים על בני ישראל 'דבר יום ביומו', ואין לך יום שאין... מרובה... לאידך, הרי מקום הנשמה כעת בעולם העליון, ונמצא שיש לה כוחות יותר מבהיותה בזה העולם, על כן כוחה רב לפעול ישועות גדולות למעלה למעלה מדרך הטבע.

בהאי עניינא אמרו לבאר את דברי רש"י בפרשת תולדות בפסוק (בראשית כז א) 'ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות', וברש"י, 'דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת (את מעשה העקידה) והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו'. ולכאורה צריך ביאור וכי בכדי שיראו המלאכים את הנעשה בזה העולם שאברהם עוקד את בנו יצחק - וכי נצרך עבור זה לפתוח את השמים. ואמרו ביאור נורא הוד, כי בוודאי את הכל הם רואים מן השמים, אלא שמשם אינם בוכים על זה כי שם רואים רק את הטובה שבדבר, וכי על דבר טובה וברכה יש להם לבכות, רק בהביטם בזה העולם איך שבני ישראל נאנקים ונאנחים איש איש בנגעו ומכאובו על זה הם בוכים מאין הפוגות עד שנסתמאו עיני יצחק עי"ז...

נ. כשעלה הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע על ציון אביו הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, נענה וסיפר לסובבים עובדא נוראה, וזה דבר המעשה, איש יהודי היה בימי הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (יש מספרים זאת על מרן הבעש"ט זי"ע) שלא חסר בעולמו דבר אלא זש"ק, והיה היהודי עולה תמידים כסדרם ומזכיר עצמו לטובה לפני הר"א ב'קוויטל' (פיתקא) עם 'פדיון נפש', ואכן לאחר ימים ושנים נענו לו מן השמים ונולד לו בן זכר למזל טוב... עברו כמה שנים והר"א נסתלק לעולם שכולו טוב, וצרה צרורה... אחר תקופה קצרה שבק הילד חיים לכל חי... האב לא איבד עשתונותיו, נטל את הילד הנפטר ויעלהו לציון הקודש של הר"א, הניח את הילד על הציון, ויזעק זעקה גדולה ומרה, רבי קדוש... אל הנער הזה התפללתי, לא לזה הייתה הכוונה בעשרות הקוויטלעך ופדיון הנפש שנתתי לרבי... לא על זה נדברנו, הריני מניח לפניך את הילד... והלך לו... אין לנו כל שמץ השגה בצדיקים בחייהם וק"ו שלא במיתתם - כי גדולים צדיקים במיתתם יותר (חולין ז:). ואכן, הר"א פעל את מה שפעל, והילד קם ממקומו לתחיה, וכה אמר לו הר"א בקול גדול, בן יקיר, עמוד וקרא בקול רעש, טאטע... טאטע... (אבי, אבי) בטרם יתרחק אביך מבית החיים שבכאן ובע"כ תשאר יחידי ב'בית החיים'... אף אנו נאמר - אמר הרה"ק רבי יהושע, הבה נצעק טאטע טאטע כל עוד שאנו נמצאים בקרבת מקום לציון הקודש של אאמו"ר...

נא. אולם התפילה תועיל רק כשיאמין המתפלל באמונה שלימה בכוחו של הצדיק, כמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע בפסוק בפרשתן (ל א) שאמרה רחל ליעקב אבינו 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי', והשיב יעקב

סעדני ואושעה – סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו
 סגולה נפוצה וידועה לערוך סעודה לכבודו ולטובת
 נשמתו של בעל ההילולא קדישא בעל הבת
 עין - הרה"ק רבי אברהם דוב בן הרה"ק רבי דוד.
 בזכותה ובכוחה להחיש ישועות גדולות ונצורות יי. וכמו
 שמביא הרה"ק האדמו"ר מטאהש זי"ע (בספרו עבודת
 עבודה) וז"ל, ידוע לי ממשפחה אחת בארץ ישראל
 אשר הווקקו לדבר ישועה ורחמים, וערכו סעודה ביום

'התחת אלוקים אני' (שם פסוק ב), וביאר, שכך אמר לה יעקב, שלא ראי האמונה בצדיק כמו האמונה בהשי"ת אשר
 בכוחה לשדד מערכות אף אם אינה בשלמות, אולם כח האמונה בצדיק הוא רק כשמאמין באמת ובתמים, מכיוון
 שאמרת 'ואם אין' הרי זה סימן שיש בקרבך ספיקות בכוחי א"כ אין בכוחי לעזור לך, כי 'התחת אלוקים אני' להושיע
 גם כשאין מאמינים בי בשלמות, ורק האמונה השלימה בכח הצדיק פועלת ישועות נפלאות למעלה מדרך הטבע.
 מענין לענין יסופר, כי מתחילה בבוא הרה"ק ה'בת עין' זי"ע לארץ הקודש להשתקע בתוכה, היה בדעתו לעלות
 לדור בעיה"ק ירושלים, ורק לימים הנוראים שהה בצפת עיה"ק, (מחוסר מקום הוצרך לישן שם בתוככי כוך הבנוי בתוך הכותל),
 ורק משום מעשה שהיה החליט לקבוע דירתו בצפת, וכך הווה, ביום הושענא רבה שמע שאם קוראת לבנה -
 'ירחמיאל', עלה הגגה והורד משם את המחצלות, בהסבירה שלמחרת היום, בשמיני עצרת, יתכנסו כל בית ישראל
 ויתפללו 'תפילת גשם', ולבטח גשם עז יותך ארצה, על כן יש להיזהר על המחצלות שלא יתקלקלו, כראות רבינו
 מעשה זה, איוה למושב לו בעיר שתושביה מאמינים כל כך בכח התפילה.

רבו סיפורי הישועה בזכותו של אותו צדיק בזיווגים הגונים, בזש"ק בנחת דקדושה מכל יו"ח... ולא נביא אלא
 כמה מהם וללמד על הכלל כולו יצא, שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א מהיושבים ראשונה ב'מזרח' של בני
 ישראל, שבשנת תשע"ז ישבה בביתו בת גרושה ל"ע, והיה לב ההורים מתפלץ מרוב דאגה וצער, ביום י"ב כסלו
 שלח את אחד מתלמידיו לערוך סעודה רחבה וגדולה לעניי צפת, לא עברו שבועיים תמימות ובתו באה בקשרי
 אירוסין עם בחור עידית שבעידית, ממש פלאי פלאים.

נב. בישיבת 'בית אברהם' בעיה"ק ירושלים תובב"א, ישנו 'קרן' לעריכת סעודות מדי שנה בשנה ביומא דהילולא
 קדישא, ומעשה שהיה כך היה, לפני עשרות בשנים היה יהודי ושמו הרה"ח ר' שלמה גראס ז"ל, לפרנסתו
 התעסק במכירת נפט, ברם, עסק זה - יגיעתו רבה ושכרו מועט, ומכיוון שכך, רעב ומחסור שררו בדרך קבע בביתו,
 ויהי בליל ההילולא של ה'בת עין' זי"ע, השתטח ר' שלמה על ציון הקודש, ושפך את לבו כמים, בתפילה ובתחנונים
 שירוויחו לו פרנסתו מן השמים, לאחר מכן, חזר לביתו ועלה על יצועו, והנה בחלומו רואה הוא את ה'בת עין'
 זי"ע, ויאמר לו ה'בת עין', דע לך שקורת רוח מרובה הסבת לי בתפלתך על קברי (ידוע שהמתים נהנים כשמתפללים על
 קברם, וראה זוה"ק פר' ויחי רכה). אך זאת אשאלך - מדוע לא ערכת סעודה לכבוד ההילולא, תיכף התעורר ר' שלמה
 משנתו, וקיבץ משארית לחמו הדל, כינס עשרה יהודים, וערכו יחדיו סעודת הילולא. למחרת היום הלך ר' שלמה
 וקנה כרטיס לוטו (לאטר"י), וזכה בהון עתק שממנו נתעשר בעשירות גדולה, ואף הקים מממונו 'קרן', אשר עד עצם
 היום הזה עדיין עורכים ממנו סעודות הילולא.

אספרה נא מעשה אשר ביודעי ומכירי קאמינא, בבית אחד נישאו הילדים בס"ד בזה אחר זה, זולתי בחור אחד
 אשר נתקעו שידוכיו בזה אחר זה, בד בבד טיפס גילו והגיע לגילו של יצחק אבינו בעת נישואיו - ויהי בן ארבעים
 שנה, גיל אשר לכל הדעות נחשב לבחור כזקנה מופלגת עד מאד, יחד עם גדל הצער והמכאוב של הבחור, של
 ההורים וכל בני המשפחה מסביב, ויהי בחודש טבת תשע"ח, נסעה אחותו של הבחור לציונו של הרה"ק הבת עין,
 שם הבטיחה שאם אחיה יבוא בקשרי אירוסין עד ר"ח שבט שנה זו (תשע"ח) תערוך המשפחה סעודת הודאה, וגם
 סעודת הילולא בי"ב כסלו לשנה הבאה (שנה זו - תשע"ט), ואכן, לא עברו שבועיים, והבת עין פרע חובו - ביום שלישי
 כ"ב טבת - בא ה'גלות' לקיצו, והבחור בא בקשרי שידוכין...

כמו"כ שמעתי מבעל המעשה אשר עברו עליו כמה וכמה שנים מיום נישואיו ועדיין לא זכה לפרי בטן, ומה רב
 צערו וכאבו כש'בישרוהו' הרופאים שאבד סברו ובטל סיכוייו, ועל פי דרך הטבע לא יולדו לו לעולם בנים או
 בנות... העיר ה' את לבו שלא להתייאש לגמרי, וביומא דהילולא - י"ב כסליו תשס"ח עלה לציונו הק' בעיה"ק צפת
 ת"ו, שם שפך ליבו כמים לראות בישועת ה', ואכן לתקופת השנה ממש כעת חיה ביום י"ב כסליו תשס"ט נולד לו
 בנו בכורו במזל טוב, ויהי לאות ולמופת.

שמעתי מהרה"ח רבי מוטל ראטמאן שליט"א, עובדא שהיה עד לה לפני כמה שנים, בעודו מהלך ברחובות קריה – בשכונת מאה שערים אשר בעיה"ק ירושלים, מצאו יהודי נכבד 'בעל תשובה' אשר אין הפרוטה מצויה בכיסו, והלה החל לשאלו אודות 'וואש מאשין' (מכונת כביסה), כי נתקלקלה המכונה שבביתו, עוללים שאלו בגדים נקיים ואין נותן להם, ובצר לו הוא מחפש אחר חנות המוכרת מכונת כביסה 'יד שניה', כי עליה אין דורשים סכום עתק כמו על מכונה חדשה. ר"מ ניסה להניאו מכך, היות וידוע ליודעי חן שדבר שטות הוא לקנות מכונת כביסה יד שניה – כי לעולם ומעולם לא תדע אלו חסרונות ובעיות יצוצו לך במשך השימוש בה. וכה אמר לו ר"מ, היום חל יומא דהילולא של ה'בת עין', עומד אני ליסע לעיה"ק צפת להשתטח על ציונו, בוא נא עמנו, וכבר נפעל עבורך ישועה גדולה. וכן עשו, כל הדרך לא פסיק פומיה מגירסא של אותו נצרך, אודות מכונת הכביסה, כי מכונה פלונית טובה היא, ושל 'חברה' פלונית לא... ובכלל הוא דואג מה יהיה בסופו של דבר, כיצד יכבסו את בגדי בניו הגדולים והקטנים... ובבואם לפני המלך בציון הקודש שפכו לבם בתפילה – איש איש בנגעו ומכאובו. משם נסעו, ויחנו באת"ק מירון, קנו במכולת (גראסערי) לחם וכל מטעמים ועלו לציון הקודש דרשב"י לערוך שם סעודת הילולא, ויהי, אך יצאו מציון הקודש, צלצל הטלפון של מיודעינו הנצרך, ומצד השני 'מבשרים' לו כי הגורל שקנה מאיזה 'מוסדות' לפני זמן רב זכה ב... מכונת כביסה חדשה ומשוכללת...

וכה אמר לי ר"מ בצערו על אותו נצרך, הרי כוחו של הצדיק להשפיע שפע רב וגדול, חבל על אותו איש אשר צמצם את כל השפע במכונת כביסה שאכן קיבל אותה, אילו היה מבקש ב'השגות' כגדולות יותר בוודאי היה מקבל שפע רב פי כמה וכמה (ר"מ מספר ע"ע שפעל לטובה באותה נסיעה כמה עניינים גדולים ורבים פי כמה וכמה)

מעשה היה לפני כשנתיים בארה"ק, שהממונים על המס פשטו לחנותו של אברך והחלו ל'פשפש במעשיו' מה הם הוצאות בית עסקו וכנגד מה הם ההכנסות... וימצאו כתוב כי בית העסק נושא ב'הוצאות' גדולות, דוגמת שש קווי פלא' (סעלי) בשעה שבאמת רק אחד מהם נצרך לצורך העסקים, בית העסק מחזיק בשני כלי רכב כשרק אחד נדרש להם, ואף הבעלים עצמו חגגו לאחרונה וישבו בבית מלון גדול במשך שבוע שלם 'על חשבון' ההוצאות. המכיר ובקי יודע שעבירות כגון דא מחייבים אותו לשבת בבית האסורים... אבל... באמצע החקירות נזכר האברך מהסגולה הידועה לתת סעודה לכבוד נשמת הבת עין ומיד קיבל כן על עצמו (לערוך סעודה ביומא דהילולא של הבת עין), באותו רגע נענה אליו ה'חוקר', שמע 'בני' מוסר..., זאת הפעם אותר לך על הכל... אבל אוי לך אם תשוב לעבור עבירות כגון דא, ושילחו חפשי לביתו.

ידוע לי מעשה שאירע בשנת תשע"ה, באברך מתושבי עי"ת וויליאמסבורג יצ"ו שסבל מנדודי שינה, משהלך להיבדק אצל רופא פשוט אודות נדודי השינה, עשה לו ג"כ בדיקת א.ק.ג. (EKG) ומיד נחרד ושאלו מתי ביקרת לאחרונה אצל 'רופא הלב' שלך, ויען האיש ויאמר לפני כמחצית השנה, ויצוהו הרופא להחיש פעמיו לרופא הלב מיד בבוקרו של יום... מכיוון שראה הרופא שהאברך אינו מבין חומרת מצבו פנה הוא בעצמו וקבע 'תור' לאותו אברך למחרת היום. ואכן, רופא הלב ראה בבדיקותיו שהעורק (גי'ד) הראשי המוליך אל הלב סתום ברובו ככולו, ובכל רגע עלול העורק להסתם לגמרי ולהכניסו בסכנת חיים וודאית... ורצה להכניסו מיד לערוך צנתור בלבו (bypass), אך הלה התחנן על נפשו שיחוס ויתן לו להלך ברחובה של עיר עוד יום אחד כי מנהל הבנק שבו מתנהל 'חשבוננו' גער בו שאם איננו מכניס היום סכום כך וכך מעות הם סוגרים לו החשבון... ואכן, תוך כדי דיבורם יחדיו ראה הרופא שמנהל הבנק מתקשר שוב אל האברך, ע"כ הסכים לשחררו בתנאי שמחצות ליל לא יאכל מאומה ויבוא אליו מיד למחרת היום לעריכת הצנתור.

משם התקשר האברך לאחד מידידיו הידוע כ'בעל צדקה וחסד נפלא' בלב רחום וחנון וביקש 'הלוואה' על סך פלוני שעליו למהר להכניס לבנק בטרם יעבור מחר את הצנתור... ומידי דברו עמו נענה האברך ואמר, ראה נא ידידי, מוקף אנכי בסגולות שונות אשר רגיל אני לערוך, ומה הועילו לי כל אלו הסגולות, כשהנני 'אברך' בעל חוב אדיר וחולה מסוכן... אמר לו ידידו, וכי קטנה היא בעיניך, שהגעת לידי רופא פשוט בעד 'נדודי שינה' ומשם נתגלגלה הצלת חיך כפשוטו ממש – שנתברר ברגע האחרון שהנך מחויב לעבור צנתור ללא כל דחיה, איעצר, למחר חל יומא דהילולא של הרה"ק ה'בת עין' זכור נא ואל תשכח להדליק נר לטובת נשמתו, גם תוסיף לומר תהלים, ובעזהשי"ת בזכות הצדיק קרובה ישועתך לבוא...

מכיוון שהזכיר הידיד את הילולת ה'בת עין' נתחווירו פני האברך כשלג, וכה התוודה בפני ידידו, כי אכן, מהמאמינים הוא ולכן בשנה שעברה ביום י"ב כסלו (תשע"ד) ערך סעודה בביתו לעשרה יהודים... אלא שבשנה זו כשנודמן

באר הפרשה - ויצא

ההילולא קדישא, ותיכף נושעו בישועה רבתי למעלה מדרך הטבע".

של חברו כמו בצערו ממש, וזהו בחינת אחד-אח דלת, היינו להיות אחיו של ד"ר. וכמו ששמעתי מהרב הק' אב"ד דק"ק בארדיטשוב שאמר בשם המגיד ממעזריטש ז"ל שאחת מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן הוא גזירה שונה - היינו בחינת השתנות - שירגיש בצערו (ב'גזירה' הקשה העוברת עליו) של חברו כמו בצערו ממש בשוזה, עב"ל"ה.

אוהב את הבריות - אהבת ישראל במשנת הבת עין

כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (חוקת ד"ה א"י ואת חקת), וז"ל. ועיקר 'גמילות חסדים' הוא להשתתף בצערו

בביהמ"ד לדבר ביום השב"ק העבר (פר' ויצא - שלפני ההילולא) אודות סגולת הסעודה קם האברך והכריז בקול רם, כי אף הוא כמוהם ערך סעודת הילולא לפני כשנה, ולא הועיל במאומה, מצב פרנסתו בכי רע - יום יום הוא מגלגל כספים מגמ"ח אחד למשנהו וכו' וכו', ולא ראה שום ישועה במשך השנה, והנה כמסיח לפי תומו אמר לו אחד ממתפללי ביהמ"ד, הרי לא ידע אדם מה עובר עליו - כמה לא חלי איניש ולא מרגיש, שמא נגזרה עליך הגזירה שלא תוציא שנתך, ובזכות אותה סעודה ניצלו חייך מבלי שתדע מאומה על כך... ועתה הינו עומד ומשתומם כי נראים דברי 'מתפלל' זה כדברי נביאות ורוח הקודש ממש, שכן רגליו הוליכוהו לרופא קטן ורגיל אודות נדודי שינה ונסתבב מזה הצלת חייו, כי בלאו הכי שמא היה נודם לבו ואז היה חל גם יום היא"צ שלו בי"ב כסלו... מיד מיהר האברך לערוך סעודה בטרם יגיע חצות ליל וימנע ממנו להשתתף בסעודת ההילולא... סוף דבר הצנתור הצליח והכל בא על מקומו בשלום, ויהי לפלא.

נג. אגב אורחא יובא מה שסח הרה"ק הבת עין אודות 'סעודות מצוה', פעם נכנס אל הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע אחד מיהודי העיר להזמינו לסנדקאות אצל בנו הנולד לו, שאלו ה'מגיד', האם תעריך 'סעודת ברית', נאנח היהודי ואמר, רבי קדוש, משתכר אנכי שכר מועט של חמשה מטבעות לשבוע, אשר בקושי מספיקים לפרנסת בני ביתי - לחם צר ומים לחץ, אין בידי מעות לערוך סעודה לכבוד הברית, אמר לו המגיד, אם רצונך שאהיה סנדק לרך הנולד - עליך להבטיחני שתקיים 'מנהג ישראל' בסעודת הברית, לך נא אל אדונך אשר אתה עובד אצלו, ותבקש מעמו שישישם לך מעתה 'שכר עבודתך' על השבוע הבעל"ט, ויפרע ממך מטבע אחת בשבועות הבאים 'מטבע' לשבוע. והסביר ה'מגיד' דשרו של עשו הוא 'סמא"ל', ובשמו מרומז נוטריקון - ס'עודת מילה אין לעשות, ס'עודת מ'צווה אין לעשות. ס'יום מ'סכתא אין לעשות. על שלש אלה נלחם הוא מאד שיתבטלו מתוך עם בני ישראל, ואכן לדאבון לב הצליחו מעשיו לענין סיומי מסכתות, אמנם, לזאת לא אסכים, שיצליחו מעשיו בסעודת ברית מילה, ולכן כל כך החמרתי ב'בעל ברית' זה שיקיים המנהג ויערוך 'סעודת ברית'.

ה'בת עין' היה עד למעשה זה, אחר זמן ביאר ה'בת עין' את סיבת התנגדות השטן לג' סעודות אלו, כי כל אימת שהשטן עולה ומשטין על אי מי מבני ישראל, פלוני עבר על איזה ממצוות התורה, עונה לעומתו 'מלאך מיכאל', וכי לא ראית באיזה שברון לב עבר העבירה, כי אף בעת עשייתו את העבירה היה שבור מכך שהשטן לכדו ברשתו, ומאידך פוק חזי את גודל השמחה שיש לבני ישראל בעשותם אחת ממצוות ה', ועושים יומא טבא בסעודת מרעים, טענה זו סותמת פיות משטינינו ומקטריגינו, ולכן נלחם השטן כל כך לבטל מישראל את השמחה של מצווה, כי על ידי שמחה זו מתבטלים כל טענותיו.

נד. נוראות כתב הרה"ק (שמיני ד"ה והוא) לגנות את המראים כלפי חוץ שהם אוהבים את רעיהם, ובאמת הם שונאים אותו בקרבם ו'שבע תועבות בליבם', שהנה נאמר בפרשת מאכלות אסורות (ויקרא יא ז) 'ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושוסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם'. וכתב ה'אור החיים' הקדוש, שבא הכתוב לומר שאינו אסור באכילה אלא כל עוד ש'גרה לא יגר', אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר. וכבר אמרו (רבינו בחיי בשם מדרש תנחומא) שנקרא החזיר בשם זה לפי שעתיד הקב"ה להחזירו לנו לעתיד לבוא.

ומבאר הרה"ק בדרך רמז, שיש אנשים הנוהגים כאותו 'דבר אחר' הפושט טלפיו ואומר טהור אני... שבחיצוניותו נראה שיש בו סימן כשרות, אך בפנימיותו טמא הוא שאינו מעלה גרה, כך הם בחלקלקות לשונם מראים כלפי אחרים שהינם אוהבים אותם, וכלפי חוץ הם נראים ככשרים, אך באמת 'גרה לא יגר' - שבתוכי נפשם הרי הם שונאים בכל ליבם, ומסיים הבת עין וז"ל, וזה עיכוב הגאולה, שאין בן דוד בא עד שיטהר החזיר, היינו שיעלה גרה

אִתָּא בְּגַמ' (חולין פמ.) לפרש מה שנאמר (דברים ז ז) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים - אמר להם הקב"ה, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני'. כי עיקר חביבותן של ישראל הוא שמכניעים עצמם לפני המקום ב"ה בענווה ושפלות הרוח, ויודעים ומכירים שכל הטובה הנעשית

השפל עצמך וינשאך המקום-שפע רב הבא על ידי הענווה ידוע כי ענין הענווה היתה נר לרגלי בעל ההילולא - הרה"ק הבת עין זי"ע, וכמו שהעיד על עצמו שמנעוריו הורגל להתרחק ביותר מגסות הרוח¹¹, ואכן כל הספר 'בת עין' מלא וגדוש במעלת ההכנעה והענווה ובגנות גסי הרוח, ונלקוט שושנים מועטים, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה¹².

ויהיה פנימיות ליבו כמו שמראה בטלפיו. עכ"ל. וכלומר, שעלינו להתחזק לאהוב כל איש ישראל גם בפנימיות הלב, וכברו כך יהיה תוכו, שאף בתוככי נפשו יחפוץ בטובתו של חברו ויאהבו כגופו, ועל ידי זה נזכה לקרב הגאולה במהרה בימינו אמן.

נה. באחת השנים בערבי פסחים רצו הגבאים לסייד וליפות את בית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, אך ה'בת עין' התנגד לכך בכל תוקף, וטעמו עמו, כי בערבי פסחים מילתא דשכיחא היא שמתעורר איזה ענין של אי שלום וטינה בלב בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ובאותה שעה משמש ביהמ"ד כ'עיר מקלט' עבור הנעלבים, ואם יסיידו ויסגרו את ביהמ"ד לא יהיה להם לאן לברוח...

והנה שיחות של תלמידי חכמים צריכות לימוד, ופשיטא שלא היתה כוונתו לדחות אותם בקש ובמילי דבדיחותא גרידא, אלא שכך היא האמת, שחייב האדם להתרחק מן המריבה והמחלוקת כשם שהוא בורח מן האש ומחיה רעה, וכמו שבאותה שעה יברח וירוץ כל עוד נשמתו בו כדי לצאת מספק ספיקא של סכנה כן נמי צריך לברוח מן המחלוקת כמטחוי קשת, וזה רצה הרה"ק ללמד, שלעולם בית המדרש פתוח, וכל הרוצה מקום מקלט יבוא להתחמם בקדושת ביהמ"ד.

נו. אחד מצדיקי בית רוז'ין נהג לומר, שעל כן עשה ה' שפתח מערת ציונו הקדוש נמוך במאד, ואי אפשר להיכנס שם בלא 'כפיפת קומה', להזכיר לכל הנכנס לגו מערתא קדישא, כי זו היא משנתו הטהורה אשר השאיר לנו - להתכופף ולהכניע את עצמנו בכל עת ועונה.

הדברים ידועים ומפורסמים, שבעת הרעש הנורא בצפת, בשנת תקצ"ז, רוב רובם של יקירי צפת נקברו אז תחת המפולות, ולא נותרו לפליטה כי אם 'כעשירית' מבני היישוב, בעת שאירע הרעש עמדו בבית מדרשו של ה'בת עין' באמצע 'חזרת הש"ץ' דמנחה, מיד ציווה ה'בת עין' שכל העם הנמצאים בבי מדרשא יתאספו ויעמדו סביבו, והוא עצמו נשכב על הארץ בפישוט ידיים ורגליים לפעול את אשר פעל, ואכן מחצית מבית המדרש התמוטט ונפל הגג שמעליו, ואילו המחצית השנייה, ששם עמדו המתפללים תחת צלו של ה'בת עין' נשאר על תילו, ונראה הדבר לכל עד עצם היום הזה.

לאחר מעשה הסביר ה'בת עין' טעם השתטחותו על פני הארץ, כי ראה שאירע הדבר שלא בדרך הטבע - כי לא נפלו האבנים לארץ כדרכם, אלא נזרקו מדרום לצפון ומצפון לדרום, והבין שיד הס"מ בדבר - להחריב את עיה"ק צפת, ובאופן כזה אין עצה מלבד ה'התבטלות', ולכן השתטח על הארץ ב'התבטלות גמורה', כדרך שנהג רבי אחא בר יעקב כשנלחם עם הס"מ, כשנתגלה לו בדמות נחש בעל שבעה ראשים, וערף את ז' ראשיו על ידי כריעות והשתטחויות על הקרקע (עיין קידושין כט:).

נז. והדרך לבוא לידי ענווה מצאנו בדברי הרמב"ן ב'אגרתו', כי כאשר יתבונן האדם ב'אני מאמין' שהבורא יתב"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אין לו לאדם משלו כלום וכל קנייניו אינם אלא 'פקדונות' מידי הקב"ה לידו...אף 'מעלותיו' הנכבדות לא השיג אדם בכוחו אלא מתנת שמים המה... אז תאבד ממנו כל סיבה להתגאות, וכלשון ה'רמב"ן', 'ועתה בני דע וראה כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים... ובמה יתגאה לב האדם, אם בעושר - 'ה' מוריש ומעשיר'. ואם בכבוד - הלא לאלוקים הוא, שנאמר 'והעושר והכבוד מלפניך', ואיך מתפאר בכבוד קונו. ואם מתפאר בחכמה - 'מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח'. נמצא, הכל שווה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים, וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמך וינשאך המקום, עכ"ל.

באר הפרשה - ויצא

היה 'עמוד הענווה' וכפי שהעיד עליו הקב"ה בכבודו ובעצמו ש'האיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה' על כן בזכותו ומכוחו נפתחו כל אוצרות השפעת המן, וזהו אומרו הנני - כלומר מהותי מידת ענווה, היא ממטיר לכם לחם מן השמים^ט.

ומרמז דבריו בדברי הגמרא (חולין ה:) על הכתוב (תהלים לו ז) 'אדם ובהמה תושיע ה', פירוש מי שיש בו דעת כאדם ומשים עצמו כבהמה - שאינו מחשיב את עצמו כ'בר דעת' וכ'בר סמכא'... על ידו באין השפעות טובות וישועות בעולם^פ.

להם אינה בזכות מעשיהם הטובים אלא הכל הוא מרחמיו ורוב חסדיו^{יח}.

כתב ה'בת עין' (בשלה ד"ה כענין) שכל מצבם הדחוק של בני ישראל בענין הפרנסה 'צריך עיון גדול' - מדוע הם נאנקים לחוצים וטרודים תחת עול הפרנסה עד שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', היפלא מה' לפתוח שערי פרנסה בלא גבול ומידה. ומבאר עפ"י מה דאיתא (תענית ט.) שהמן היה בזכות משה, ומעמא דמילתא הוא כי עיקר החשפעה באה על ידי ההכנעה והענווה, ומאחר שמשה רבינו

נח. וכך פירש ה'בת עין' (תולדות ד"ה ואלה) דלכן כינתה תורה את עשו בשם 'גדול' ויעקב נקרא 'קטן' (וכדכתיב כז טו, 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול... ותלבש את יעקב בנה הקטן'), וכבר הקשו ש'אין בין עשו ויעקב אלא רגעים ספורים בלבד', ומדוע זה נזכר לדורות בשם 'הגדול' וזה מכונה 'הקטן'. אלא מבאר בזה"ל, כי עשו הוא מקור הגדלות והגאווה וכו' ובמאמר של עשו 'יש לי רב' (בראשית לג ט) מגודל הגאווה שהיה בו בעצמו, אבל יעקב הוא מצד הקדושה והכנעה וענוה לפני השי"ת, על כן נקרא 'קטן' מפני בחי' הקטנות והכנעה. עכ"ל.

ואף שמו של 'יעקב' מורה על תכלית הענווה, כשנחלק תיבת 'יעקב' לשניים - י עקב, כי הנה האות י' רומזת על שפלות שהרי היא הקטנה שבאותיות, ו'עקב' מרמז על העפר שהכל דורכים עליו ודשים אותו בעקב (עיי"ש עוד, שיש ב' מדרגות בענוה זו למעלה מזו, ויעקב היו בו שתי דרגות אלו, על כן נרמז בשמו ענווה בכפליים).

ומוסיף לפרש (דרושים לשבת הגדול) על פי זה הטעם שיצא עשו תחילה אף שהיה באמת יעקב בכור ליצירה (ב"ר סג ח כמובא ברש"י בראשית כה כז), כי מן השמים סבבו כן 'כדי שלא תהיה ליעקב אבינו ע"ה בחינת התנשאות וגסות ח"ו'.

ומכלל הדברים למדנו עוד על החיזוק באמונה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, שאם יתמה 'יעקב' מדוע לא 'זכיתי להיות הבכור, ומחמת כן הוצרכתי 'לגנוב' את הבכורה מעשו ועל כן עשו רודפני עד עצם היום הזה, אזי תשובתו בצידו שמן השמים רצו להיטיב עימו שלא יבוא לידי גאווה והתנשאות ח"ו. לאידך, נלמד מכאן בגודל מעלת הענווה, שלטובתו של יעקב עדיף שיסבול כל צרות אלו מאשר יהא בו מגסות הרוח.

נט. המחזיק במידת הענווה יהא ניצול על ידה מן היצר, וכמו שכתב ה'בת עין' (וישלה ד"ה ויאבק) ש'ענוה' בגימטריא 'סמא"ל', וגדול כח ענוה העולה קל"א להכניע ולהשפיל את הס"מ העולה ג"כ קל"א לבל יתן לו שום מקום להחטיאו.

וע"י ההכנעה זוכה שתתקבל תפילתו, ובכך מפרש הבת עין (וארא ד"ה וגם אני) מה שנאמר (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה', וז"ל. כשיש לאדם הכנעה באמת ונחשב בעיניו כעפר, אז ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, היינו אזי יכול לדבר דיבורים שיפעלו על ידם ברכה ושפע רב.

וכבר איתא בזה"ק (ח"א קכב.) 'מאן דזעיר איהו רב', ומסמיק לכך הבת עין (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) בדרך רמז מה שאמר יעקב (בראשית לב ז) 'קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', והנה הטעם שבתיבת אמת הוא 'זקף קטן', לרמז שמי שמקטין עצמו (כיעקב שאמר קטונתי) אזי האמת שהוא זקוף למעלה.

ולא עוד אלא שזוכה שיתנהגו עמו מן השמים בהנהגה ניסית שמעל דרך הטבע, ובכך ביאר (חנוכה ד"ה ונוכל) הטעם שנה חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה (שבת כא:), כי רק על ידי שיכניע עצמו - לכופף עצמו למטה מעשרה (אף מבלי 'רודף' אבל לבו 'לב נשבר'), יזכה שייעשו לו ניסים בזמן הזה כאבותינו בימים ההם.

ס. ומוסיף לדייק בדברי חז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', מדוע נקטו 'מזונותיו של אדם', וכי במזונותיהן של הבהמות מיירי כאן, אלא, כי אכן, אותם הנכנעים ואינם מחשיבים עצמם ל'ישות' בפני עצמן מזונותיהן אינן קשין, רק מזונותיו של אדם - המחזיק עצמו ל'אדם' אלו קשין ח"ו.

שפלות גדול בראותך גדול הפגמים שפגמת בעולמות העליונים ויפול לבך מאוד בקרבך, תראה שלא תתייאש ח"ו כנ"ל רק אדרבה חזק ואמין ותאמין בה' שחפץ חסד הוא ומקבל שבים.

בדברים הללו כתב עוד (אמור ד"ה ויאמר) לבאר בפסוק (ויקרא כא א-ב) 'לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו', דהנה, 'עמיו' בנימטריא 'ענו', וביאור הכתוב 'שלא יטמא את הנפש על ידי גודל ענוה שיפול לבנו ביותר בהסתת היצר הרע וימנע ח"ו מעבודתו ית', רק שינחם את עצמו במה שאמר ה' (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם וגו', וברחם אב על בנים בן ירחם ה' עלינו לקבל עבודתנו כמו שהם, ובלבד שיהיה ככל לב זכבל נפש'. וזהו המשך הפסוק 'כי אם לשארו הקרוב אליו לאביו ולאמו', שלא יטמא בענווה אלא יזכור ויסמוך על שארו הקרוב אליו - שאנו קרובים למקום ב"ה בכמה וכמה אופני קירבה, שהוא אבינו וקרא אותנו בחי' בנים, ושאר יחסי קורבה כגון 'אשה' (ירמיה ב ב) וכן 'בת' (שמ"ר נב ה) מרוב חיבתו אל ישראל.

וזכר אמר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, וז"ל, מי שאינו מאמין שהקב"ה שוכן עם בני ישראל בתוך מומאתם גם הוא לאפיקורוס יחשב (הוכח בכת עין מהרו"ח בהוספות שבסוף הספר).

וזוה מפרש (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) המעם שקנה יעקב מעשו את הבכורה, ב'כדי שיהיה לו מעט התנשאות וחיווק הלב לעבודת ה' ית"ש', ועל דרך שנאמר (דברי הימים ב' יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים, שזכות בעל ההילולא תגן עלינו ובעדנו להפקד במהרה בדבר ישועה ורחמים משמי שמי קדם, ישועות ברוחניות ובגשמיות, שפע רב וכל מיני טובות שבעולם, לישועה שלימה ולגאולה קרובה ונאמר אמון פ"א.

צא ולמד על גודל החורבן הנגרם על ידי הגאווה וגסות הרוח ממה שכתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (ליקוטים בד"ה איתא במדרש) לבאר המעשה המובא במדרש, שכשגמר שלמה המלך לבנות את ביהמ"ק עמדו שני ציפורים על הגג ואמר ציפור אחד לחבירו 'הלא אתה רואה את בניין הגדול הזה, ואם ארצה אני אוכל להחריבו בתנועה אחת'. מששמע שלמה המלך (שהבין שיחות חיות ועופות) את דברו, קרא לו ושאלו האידך תוכל להחריב את בית עולמים. השיבו הציפור, וכי מאי אכפת לך, רשאי אני להתפאר לפני אשתי, ע"כ.

אלא כך הוא ביאור הדבר, וז"ל, 'העניין הוא, כי הציפור זה היה היצר הרע, והשמן אמר שאפשר שאקלקל את כל הבניין שלא ישרה השכינה בהבית הקדוש ויהיה כל עמלו לריק ח"ו, ושאל לו המלך, היתכן, איך שאני גירשתי אותך על ידי תשובה ומעשים טובים מכבר, ועל ידי כמה יגיעות ועדיין אתה מתפאר עלי. ועל זה השיב לו, בדבר עבירות גשמויות חס וחלילה, בוודאי אי אפשר להסית אותך. רק בדבר קל כזו שתאמר כך לאשתך, רצונו לומר 'בטוב גמרתי הבית הזה', ובתוך כך יבנם בו שום טינא של גסות הרוח ולא תשרה השכינה על ידי זה כמו שכתוב (ישעיה נז טו) 'אשכון את דבאי', עכ"ל. הרי לך גודל סכנת גאוות איש על רעהו הדוחקת רגלי שכינה ומחרכת בית המקדש.

ויגבה ליבו בדרכי ה' - יחשיב עצמו ואת עבודתו

אבל אמרו, כי ביותר יש לו לאדם להיזהר שלא יבוא לידי 'ענוה פסולה'. שאחד ממכסיסיו הנודעים של היצר להפיל לב אדם בקרבו, להפכו 'כביכול' להיות עניו, ובוזה להרחיקו מלהתקרב אל הקודש, באמרו, מי אני ומה אני לעשות מצוות ה', והרי מלא בעוונות הנני. ולזה ביאר ה'בת עין' (ואתחנן ד"ה עוד יש לפרש) שעל כך הזהיר הכתוב באומרו (דברים ד ט) 'רק השמר לך', 'רק' מרמז על מיעוט, ובא הכתוב לומר הישמר על ה'רק' והמיעוט, ומסיים בזה"ל, היינו כשיהיה לך בחינת

סא. ועיי' בספה"ק 'בת עין' על הפסוק (לח כד-כו) 'ויהי כמשלוש חדשים' שביומין דחנוכה בגמר שלושת חדשים מיום ראש השנה בא המקטרג לבדוק במעשיהם של ישראל על שלא קיימו תשובתם שעשו בראשית השנה, ומבאר שם בפסוקים איך שבני"י מתנצלים שבאמת דבוקים הם בקוב"ה אלא שטרדותיהם בפרנסה ושאר צרכיהם מרחיקים אותם מהקב"ה, וראיה מ'החזמת והפתילים' זה נר חנוכה שהם מדליקים בימים אלו, 'ויאמר יהודה' - זה הקב"ה, מצדיק תשובתם שאכן הם דבוקים בו, ומה שלפעמים מתרחקים 'כי על כן לא נתתיה לשלה בני' - זה מלך המשיח שעדיין לא נגאלו בני"י ומה טענה יש עליהם.